

Przegląd

nr 9
PL

jesień 2011

Obszarów Wiejskich UE

Magazyn Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Leśnictwo i rozwój obszarów wiejskich

Komisja Europejska
Rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich

Zapraszamy do zaprenumerowania publikacji Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ESROW) pod następującym adresem:

<http://enrd.ec.europa.eu>

Można także zamówić jeden bezpłatny wydrukowany egzemplarz na stronie księgarni UE:

<http://bookshop.europa.eu>

Treść publikacji „Przegląd Obszarów Wiejskich UE” nie zawsze odzwierciedla poglądy instytucji Unii Europejskiej.

„Przegląd Obszarów Wiejskich UE” publikowany jest w sześciu językach urzędowych (angielskim, niemieckim, francuskim, hiszpańskim, włoskim i polskim).

Rękopis złożono w październiku 2011 r. Oryginalną wersję publikacji stanowi wersja w języku angielskim.

© Unia Europejska, 2011

Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Dodatkowe informacje dotyczące Unii Europejskiej znaleźć można pod adresem:

<http://europa.eu>

Printed in Belgium

Wydrukowano na papierze z recyklingu, wyróżnionym odznaką ekologiczną UE dla papieru graficznego (<http://ec.europa.eu/ecolabel>)

Tekst niniejszej publikacji służy do celów informacyjnych i nie jest prawnie wiążący.

Słowo wstępne	4
Obszary wiejskie w centrum uwagi	
▪ LASY I POLITYKA LEŚNA W UE.....	6
Rozwój obszarów wiejskich	
▪ WSPARCIE PROW NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONYCH PRAKTYK W ZAKRESIE LEŚNICTWA.....	10
▪ LASY O WYSOKIEJ WARTOŚCI PRZYRODNICZEJ	16
▪ LEŚNICTWO I DZIAŁANIA W DZIEDZINIE KLIMATU	20
▪ SPOŁECZNY WYMIAR LEŚNICTWA W UE	24
Wiedza na temat obszarów wiejskich	
▪ SPRAWNIEJSZE WDRAŻANIE DZIĘKI WYMIANIE DOŚWIADCZEŃ.....	28
Mieszkańcy wsi	
▪ DBANIE O WIELOFUNKCYJNY POTENCJAŁ BUŁGARSKICH LASÓW O ISTOTNYM ZNACZENIU BIOLOGICZNYM	34
▪ JAK ZACHOWAĆ NA PRZYSZŁOŚĆ ZRÓWNOWAŻONE ZASOBY LEŚNE W PORTUGALII?	38
Badania naukowe nad obszarami wiejskimi	
▪ PROJEKT COMFOR: TRANSFER WIEDZY NA TEMAT ERGONOMII W SEKTORZE LEŚNYM	40
▪ PROJEKT FOPER: WSPIERANIE POLITYKI I GOSPODARKI W ZAKRESIE LEŚNICTWA NA BAŁKANACH ZACHODNICH.....	43
Perspektywy rozwoju obszarów wiejskich	
▪ OPINIE NA TEMAT TEGO, JAK UNIJNA POLITYKA ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH MOŻE W MOŻLIWIE NAJLEPSZY SPOSÓB WSPIERAĆ LASY W UE.....	46

Rysunki

▪ RYSUNEK 1. STOSUNEK WYRĘBU DO ROCZNEGO PRZYROSTU NETTO	7
▪ RYSUNEK 2. MAPA HISTORII POŻARÓW W EUROPIE (OBSZAR ZNISZCZONY PRZEZ POŻARY) NA POZIOMIE NUTS 3 W 2007 R.....	8
▪ RYSUNEK 3. ROZDROBNIENIE KOMPLEKSÓW LEŚNYCH W LATACH 1990–2000	17
▪ RYSUNEK 4. STAN OCHRONY SIEDLISK (PO LEWEJ) I GATUNKÓW LEŚNYCH (PO PRAWĘJ) NA OBSZARACH NATURA 2000 W UE-25.....	18

Słowo wstępne

Europejskie lasy w znaczącym stopniu przyczyniają się do wzrostu gospodarczego i podnoszenia poziomu życia. Dobrze zarządzane lasy mają niezwykle istotne znaczenie dla zdrowia i równowagi środowiska naturalnego i ekosystemów. Na poziomie UE wiele celów polityki powiązanych jest z problematyką sektora leśnego. Z jednej strony leśnictwo i związane z nim sektory przemysłu zapewniają miliony miejsc pracy i przyczyniają się do dobrobytu, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Z drugiej strony lasy są ważne dla osiągnięcia naszych celów środowiskowych i związanych z nimi zobowiązań międzynarodowych, szczególnie w odniesieniu do zachowania różnorodności biologicznej, łagodzenia zmiany klimatu, zachowania zasobów wodnych oraz przeciwdziałania erozji gleby i pustoszczeniu.

W tym celu Organizacja Narodów Zjednoczonych ogłosiła rok 2011 Międzynarodowym Rokiem Lasów, uznając tym samym, że zrównoważona gospodarka leśna może znacznie przyczynić się do zrównoważonego rozwoju.

UE pracuje nad pogodzeniem tych wielu celów w ramach planu działań dotyczącego gospodarki leśnej, obejmującego lata

2007–2011. Plan ten stanowi krok naprzód pod względem zapewniania lepszej koordynacji polityki leśnej i związanych z nią działań realizowanych w UE. Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) jest głównym instrumentem finansowym służącym wspieraniu realizacji planu działań dotyczącego gospodarki leśnej. W ostatnich latach polityka rozwoju obszarów wiejskich była głównym instrumentem wdrażania środków w zakresie leśnictwa. Szacuje się, że w ramach rozwoju obszarów wiejskich w okresie programowania 2007–2013 wydatki na środki związane z leśnictwem¹ z samego EFRROW mogą wynieść ok. 8 mld euro.

Niniejsze, dziewiąte wydanie „Przeglądu obszarów wiejskich UE” zawiera analizę tego, jak rolnictwo w UE i unijna polityka rozwoju obszarów wiejskich przyczyniają się do promowania zrównoważonego rozwoju i konkurencyjności w europejskim sektorze leśnym. Badamy postęp w tej dziedzinie, analizujemy wkład, jaki wnoszą programy rozwoju obszarów wiejskich (PROW) państw członkowskich i zastanawiamy się, jaki wpływ ma leśnictwo na wspólną politykę rolną (WPR).

Po wprowadzeniu dotyczącym lasów, w którym podkreśla się ich znaczenie dla celów WPR na poziomie UE, w tej publikacji skupiono się na następujących czterech głównych dziedzinach, zwracając uwagę na powiązania między polityką rozwoju obszarów wiejskich a leśnictwem:

- zrównoważone zarządzanie praktykami w zakresie leśnictwa (związane z konkurencyjnością),
- znaczenie lasów o wysokiej wartości przyrodniczej,
- wkład w przeciwdziałanie zmianie klimatu,
- społeczny wymiar polityki leśnej UE.

Niniejsze wydanie zawiera również wiele studiów przypadku, w których przeanalizowano udane projekty i praktyczne doświadczenia. Przykłady te pokazują, jak różne środki PROW korzystnie wpływają na promowanie sektora leśnego dzięki współfinansowaniu z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). W odniesieniu do projektów związanych z lasami dostępny jest sześciomiesięczny wachlarz środków EFRROW. Służą one wspieraniu wszelkich usług świadczonych w oparciu o zasoby leśne UE.

¹ Obejmują one osiem środków dotyczących leśnictwa (siedem w ramach osi 2 i jeden w ramach osi 1) wraz z innymi środkami związanymi z leśnictwem (głównie w ramach osi 1 i 3), w których przewidziane są określone działania w odniesieniu do sektora leśnego.

Lasy i polityka leśna w UE

Organizacja Narodów Zjednoczonych ogłosiła rok 2011 Międzynarodowym Rokiem Lasów, uznając tym samym, że zrównoważona gospodarka leśna może znacznie przyczynić się do zrównoważonego rozwoju. W strategii leśnej UE uwzględniono najważniejsze wyzwania, tak aby lasy mogły wspierać wzrost gospodarczy i przyczynić się do podnoszenia standardu życia na obszarach wiejskich w całej Europie.

Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych ogłosiło bieżący rok Międzynarodowym Rokiem Lasów¹, aby uświadomić ludziom na całym świecie konieczność wzmocnienia zrównoważonej gospodarki leśnej oraz zapewnienia ochrony i zrównoważonego rozwoju wszystkim rodzajom lasów dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń. Lasy stanowią integralny element globalnego zrównoważonego rozwoju – zależy od nich byt ponad 1,6 mld ludzi. Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa szacuje jednak, że z powodu wylesiania co roku tracimy 130 tys. km² lasów na świecie.

W UE sytuacja jest lepsza niż w niektórych innych częściach świata, ponieważ całkowita powierzchnia lasów w UE rośnie, a nie maleje. Pozyskuje się mniej drewna niż można się było spodziewać tj. tylko ok. dwóch trzecich ogólnego rocznego przyrostu lasów w UE, ale jak pokazano na rys. 1, odsetek ten waha się od 20% w niektórych państwach członkowskich do ponad 90% w innych.

Lasy w UE przez wieki były źródłem surowców i pełniły funkcję ochrony środowiska, ale aktywne gospodarowanie nimi jest niezbędne do ochrony ich dobrego stanu, zwłaszcza w obliczu narastających zagrożeń związanych ze zmianą klimatu, w tym pożarów, zniszczeń powodowanych przez insekty, chorób i burz. 21 marca przypadał Światowy Dzień Lasu. Z tej okazji wydano publikację *Europe's forests – sustaining life*², w której wyjaśniono, co zawdzięczamy lasom, i przedstawiono perspektywy do 2020 r.

Z punktu widzenia użytkowania gruntów leśnictwo jest w UE tak samo ważne jak rolnictwo, ale Traktat wyraźnie stanowi, że prowadzenie polityki leśnej leży przede wszystkim w gestii państw członkowskich. Nie może zatem istnieć „wspólna polityka leśna”, jak w przypadku rolnictwa, niemniej w 1998 r. ustanowiono strategię leśną dla Unii Europejskiej³, która zapewnia ramy działań wspierających zrównoważoną gospodarkę leśną w oparciu o koordynację

Rysunek 1. Stosunek wyřębu do rocznego przyrostu netto

Źródło: Forest Europe, wstępna prezentacja stanu lasów w Europie 2010 r.

Fakty i liczby dotyczące lasów w UE

- 42% gruntów w UE – ok. 177 mln ha – stanowią lasy i inne obszary zadrzewione, z czego 89 mln ha wykorzystuje się przede wszystkim do pozyskiwania drewna i innych produktów.
- Powierzchnia lasów w Europie rośnie – w okresie od 1990 do 2010 r. zalesiono obszar wielkości Węgier.
- W sektorach związanych z lasami pracuje 5 mln osób.
- Wartość produkcji przemysłu wytwórczego, którego podstawą jest drewno, wynosi ponad 500 mld euro.
- 13% lasów w UE znajduje się na obszarach chronionych
- 30% obszarów Natura 2000 to siedliska leśne, zajmujące powierzchnię 23 mln ha.

Źródło: UE (2010) *Europe's forests sustaining life* (DG ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich)

polityki państw członkowskich i Wspólnoty związanej z leśnictwem.

W 2005 r. w przeglądzie tej strategii podkreślono, że pomimo postępów w zakresie zrównoważonego zarządzania lasami w UE zmienił się kontekst polityki i pojawiły się nowe kwestie. Doprowadziło to do przyjęcia w 2006 r. Planu działania UE w zakresie leśnictwa na lata 2007–2011, w którym określono osiemnaście najważniejszych działań,

które należy wdrożyć wspólnie z państwami członkowskimi w celu:

- poprawy długotrwałej konkurencyjności,
- poprawy stanu środowiska i jego ochrony,
- przyczynienia się do poprawy jakości życia oraz
- wspierania koordynacji i komunikacji.

W badaniu przeprowadzonym w 2009 r.⁴ stwierdzono, że w ciągu pierwszych dwóch lat realizacji planu działania UE w zakresie

¹ http://ec.europa.eu/agriculture/fore/events/international-year-of-forests-2011/index_en.htm

² http://ec.europa.eu/agriculture/fore/publi/leaflet-2010_en.pdf

³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1999:056:0001:0004:EN:PDF>

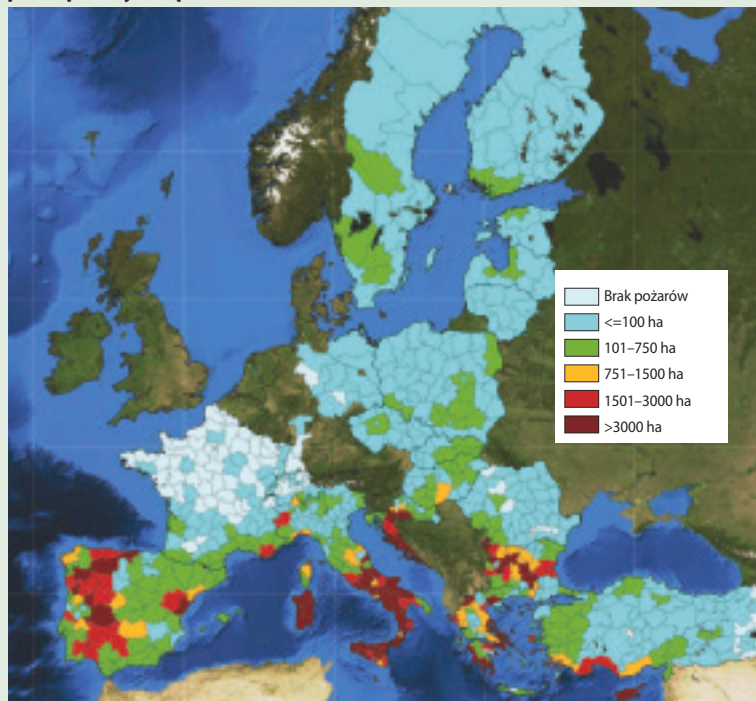
⁴ http://ec.europa.eu/agriculture/eval/reports/euforest/index_en.htm

leśnictwa przyczynił się on do promowania bardziej skoordynowanego podejścia do podejmowanych w UE działań związanych z lasami. Wyniki tego badania przekazano najważniejszym decydom i zainteresowanym stronom, ale gdyby informacje te rozpowszechnić w większym stopniu, można byłoby zwiększyć wkład tego planu działania zarówno w międzynarodowe procesy dotyczące lasów, jak i w podnoszenie świadomości społecznej w odniesieniu do zagadnień związanych z lasami. Niepokojące jest to, że z badania wynika, iż zarówno w społeczeństwie, jak i wśród niektórych polityków istnieje znaczna rozbieżność między wyobrażeniami na temat kwestii lasów w Europie a rzeczywistością. Na przykład większość Europejczyków uważa, że całkowita powierzchnia lasów w UE maleje, podczas gdy w rzeczywistości w ciągu ostatnich dwudziestu lat wzrosła. Większość obywateli UE popiera bardziej aktywne zarządzanie lasami, a jednocześnie pozyskiwanie drewna i zarządzanie postrzegane są jako główne zagrożenia dla naszych lasów.

Aby rozwiązać ten problem braku zrozumienia, Komisja rozpoczęła właśnie realizację unijnej strategii komunikacji dotyczącej lasów⁵ w ramach wdrażania planu działania UE w zakresie leśnictwa, co ma na celu zmniejszenie rozdzwigu między postrzeganiem leśnictwa przez opinię publiczną a faktami oraz promowanie podejmowania bardziej przemyślanych decyzji w kwestiach związanych z lasami.

Ponieważ zbliża się termin zakończenia pięcioletniego okresu realizacji planu działania UE w zakresie leśnictwa, przegląd osiągnięć, który zostanie przeprowadzony jeszcze w tym roku, przyczyni się do przygotowania nowej strategii leśnej i środków służących wspieraniu zrównoważonej gospodarki leśnej po zakończeniu obecnych programów PROW w 2013 r. Do tego czasu głównym mechanizmem finansowania wspierającym gospodarkę leśną w kontekście strategii leśnej dla UE i planu działania jest drugi filar WPR, współfinansowany przez państwa członkowskie. W ramach osi 2 „Poprawa stanu środowiska naturalnego i terenów wiejskich” państwa członkowskie mogą wybierać spośród siedmiu środków PROW szczególnie ukierunkowanych na leśnictwo.

Rysunek 2. Mapa historii pożarów w Europie (obszar zniszczony przez pożary) na poziomie NUTS 3 w 2007 r.

Źródło: JRC (2010) Europejski atlas różnorodności biologicznej gleby

Wsparcie dla sektora leśnego jest również przewidziane w innych środkach w ramach osi 1 „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego” i osi 3 „Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz popieranie różnicowania działalności gospodarczej”, a także w ramach osi „Leader”. Wielu beneficjentów to drobni właściciele lasów, którzy odgrywają ważną rolę w zrównoważonej gospodarce leśnej oraz w zwiększaniu podaży drewna z lasów, z których wcześniej nie pozyskiwano drewna.

Jednym z ważnych celów wsparcia w ramach aktualnego PROW jest przyczynianie się do ochrony lasów w UE przed zniszczeniem wskutek pożarów, zanieczyszczenia i klęsk żywiołowych na obszarze ponad dwóch milionów hektarów. W miarę postępowania zmiany klimatu zagrożenie pożarem prawdopodobnie będzie rosło w okresach suszy, zwłaszcza w południowej Europie (zob. rys. 2). W Europejskim Centrum Informacji o Lasach działa system informacyjny, służący do prognozowania zagrożenia pożarowego i przeprowadzania oceny szkód spowodowanych przez pożary lasów.

Gospodarka leśna i zmiana klimatu

Lasy odgrywają ważną rolę w przeciwdziałaniu zmianie klimatu. Sektor leśny jest jednym z sektorów, w których potencjalne skutki i koszty zmiany klimatu są oceniane w ramach przygotowywania kompleksowej strategii UE na rzecz dostosowania do zmiany klimatu po 2013 r. Rok temu UE rozpoczęła konsultacje społeczne dotyczące ochrony lasów i zmiany klimatu⁶, w ramach których określono główne wyzwania stojące przed europejskimi lasami i środowiskowymi dobrami publicznymi, których dostarczają nasze lasy, w tym przed ochroną gleby, regulowaniem dostaw wody słodkiej i ochroną różnorodności biologicznej. Podkreślono również rolę lasów jako regulatorów pogody w skali lokalnej i regionalnej oraz ich wkład w łagodzenie zmiany klimatu.

W opublikowanym niedawno przez Komisję *Planie działania prowadzącym do przejścia na konkurencyjną gospodarkę niskoemisyjną do 2050 r.*⁷ wykracza się poza zaplanowane na 2020 r. cele dotyczące zmniejszenia poziomu

⁵ http://ec.europa.eu/agriculture/fore/publi/index_en.htm

⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0066:FIN:PL:PDF>

⁷ http://ec.europa.eu/clima/policies/roadmap/index_en.htm

Zarządzanie mające na celu poprawę wkładu lasów Europy w łagodzenie zmiany klimatu⁸

Utworzenie rezerwatów leśnych. Z badań przeprowadzonych przez CarboEurope, finansowaną przez UE inicjatywę z udziałem ponad 60 ośrodków badawczych w 17 krajach europejskich, wynika, że brak interwencji w dziedzinie zarządzania może zwiększyć pochłanianie dwutlenku węgla nawet przez starsze drzewostany. Dla lasów wyznaczonych jako rezerваты przyrody może to być najodpowiedniejsze rozwiązanie.

Odtwarzanie leśnych terenów podmokłych. Znaczące korzyści pod względem pochłaniania gazów cieplarnianych można osiągnąć poprzez odtwarzanie leśnych terenów podmokłych, co zwiększy również różnorodność biologiczną. Trzeba jednak wziąć pod uwagę również inne czynniki, takie jak emisje innych gazów cieplarnianych z terenów podmokłych i konsekwencje społeczno-gospodarcze.

Ciągłe gospodarowanie zadrzewieniem, wypracowana polityka w dziedzinie publicznych obszarów leśnych, może w dłuższej

perspektywie potencjalnie zwiększyć pochłanianie dwutlenku węgla przez drzewostany od 1,2 do 1,6 raza.

Zapobieganie pożarom lasów jest priorytetem dla regionu śródziemnomorskiego. Odpowiednio dostosowane sposoby prowadzenia gospodarki leśnej mogą zmniejszyć ryzyko pożarów przy jednoczesnym poprawieniu wydajności biomasy wykorzystywanej do celów substytucji energii, zwiększeniu produkcji zbywalnego drewna i zwiększeniu różnorodności biologicznej. Innym rozwiązaniem jest inwestowanie w infrastrukturę przeciwpożarową, urządzenia kontrolne oraz poprawa nadzoru i dostępu.

Lepsze zarządzanie plantacjami szybko rosnących gatunków w południowej Europie mogłoby przyczynić się do zwiększenia pochłaniania dwutlenku węgla, jeżeli uwzględną się kompromisy pomiędzy funkcjami lasów a zagrożeniem pożarowym.

emisji dwutlenku węgla o 20% oraz określa się plan osiągnięcia długoterminowego celu zmniejszenia poziomu emisji o 80–95% do połowy wieku, uzgodnionego przez europejskich szefów państw i rządów. W planie tym podkreśla się potrzebę uwzględnienia wszystkich sposobów użytkowania gruntów w sposób całościowy oraz użytkowania gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwa (LULUCF) w polityce przeciwdziałania zmianie klimatu UE. Komisja przygotowuje inicjatywę w tej sprawie, która ma zostać opublikowana jeszcze w tym roku. LULUCF jest wykazem gazów cieplarnianych, który obejmuje spowodowane przez działalność człowieka zmiany w zatrzymywaniu zasobów węgla w ziemi. Wykaz obejmuje żywą biomasę na powierzchni i pod powierzchnią gruntu, leżaninę i ściółkę oraz węgiel w glebie organicznej w odniesieniu do obszarów leśnych, pól uprawnych, użytków zielonych, terenów podmokłych i obszarów miejskich. Mogłoby to prowadzić do propagowania istotnych zmian w gospodarce leśnej.

W ramach europejskiego programu zapobiegania zmianie klimatu (ECCP) w 2003 r. opracowano sprawozdanie przedstawiające najbardziej obiecujące środki, które mogłyby zwiększyć udział lasów w UE w łagodzeniu zmiany klimatu (zob. ramka). Udział drzew w osiągnięciu celów w zakresie zmniejszenia

poziomu emisji dwutlenku węgla nie kończy się na skraju lasu. Istnieje wiele możliwości składowania dwutlenku węgla przez dłuższy okres dzięki promowaniu długotrwałych zastosowań drewna i zwiększaniu recyklingu produktów drzewnych.

Perspektywy na przyszłość

Debata dotycząca leśnych dóbr publicznych i zmiany klimatu będzie stanowić przyczynek do dyskusji na temat przyszłego kształtu WPR, jaka odbędzie się w nadchodzących miesiącach. W tym samym czasie UE opracowuje nową strategię leśną dla UE.

Prace nad nową strategią rozpoczęto podczas warsztatów w kwietniu 2011 r., w których udział wzięło blisko 100 uczestników z państw członkowskich, grup reprezentujących zainteresowane strony i służb Komisji⁹. Nowa strategia leśna dla UE jest dla państw członkowskich szansą, wspieraną przez zainteresowane strony, na wprowadzenie wspólnego procesu podejmowania działań w odniesieniu do priorytetowych kwestii związanych z leśnictwem, które stają się widoczne podczas pracy nad tą strategią. Jest to również okazja, by sektor leśny stał się bardziej zauważalny oraz by nadal poszerzać istniejącą wiedzę i rozumienie zrównoważonego rozwoju w tym sektorze. W tym kontekście ważne jest dostrzeżenie

różnych interesów w leśnictwie i znalezienie najlepszego sposobu na osiągnięcie równowagi między nimi. Kluczem będzie określenie najważniejszych celów i znalezienie obszarów, w których można stworzyć wartość dodaną dzięki wspólnym działaniom na szczeblu UE.

Oprócz tej pracy UE ministrowie ds. leśnictwa z 27 państw członkowskich i 15 innych krajów Europy wzięli udział w dyskusji na temat polityki międzynarodowej podczas konferencji FOREST EUROPE, która odbyła się w Oslo w czerwcu 2011 r. Uczestnicy uznali, że: „ochrona lasów i zrównoważona gospodarka leśna Europie wymagają stabilnej i skutecznej platformy opracowywania i wdrażania spójnej polityki” i zgodzili się na utworzenie międzyrządowego komitetu negocjacyjnego, upoważnionego do opracowania kompleksowego, prawnie wiążącego porozumienia ramowego w sprawie lasów w Europie¹⁰. Ministrowie przyjęli również nową wizję, cele i zadania dotyczące lasów europejskich w 2020 r.

⁸ http://ec.europa.eu/clima/policies/forests/docs/forest_sinks_final_report_en.pdf

⁹ Dalsze informacje dostępne są na stronie: http://ec.europa.eu/agriculture/fore/events/15-04-2011/index_en.htm

¹⁰ http://www.foresteurope.org/eng/Press/News/News_2011/Ministers+launch+negotiations+for+a+Legally+Binding+Agreement+on+Forests+in+Europe.9 UFRHQWM.ips

Wsparcie PROW na rzecz zrównoważonych praktyk w zakresie leśnictwa

Zrównoważone leśnictwo jest istotnym tematem w debacie na temat przyszłości wspólnej polityki rolnej. Długofalowe wsparcie dla lasów UE ma w coraz większym stopniu skupiać się na zapewnieniu zrównoważonych metod produkcji, które pogodzą interesy gospodarcze, społeczne i środowiskowe.

Komisja Europejska uważa, że skuteczne, zrównoważone podejście do leśnictwa stwarza potencjał do generowania większej ilości korzyści środowiskowych, gospodarczych i spo-

łecznych niż jakiegokolwiek inne użytkowanie gruntów¹. Znaczna część wsparcia w ramach EFRROW jest dostępna na potrzeby zrównoważonej gospodarki leśnej, a większość tego wsparcia jest

współfinansowana ze środków osi 2. Przegląd głównych środków i funduszy dostępnych w ramach współfinansowania przez UE przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Zaplanowane wydatki UE na zrównoważone zarządzanie gruntami w odniesieniu do leśnictwa w okresie programowania 2007–2013 (wkład EFRROW dla UE-27)

Środek EFRROW	Finansowanie z EFRROW (w mln euro)		
	UE-15	UE-12	UE-27
Pierwsze zalesienie gruntów rolnych	908	1012	2390
Pozostałe środki dotyczące leśnictwa	2099	414	2758
Płatności dla obszarów Natura 2000	22	73	102
Płatności leśnośrodowiskowe	160	108	268
OGÓŁEM	3189	1607	5518

Źródło: UE (2010) *Rozwój obszarów wiejskich w Unii Europejskiej – Informacje statystyczne i gospodarcze – sprawozdanie za 2010 r.*

¹ http://ec.europa.eu/agriculture/fore/publi/communication-strategy_en.pdf

W ramach PROW współfinansować można również różnego rodzaju działania związane ze zrównoważonym leśnictwem poprzez inne części pakietu narzędzi EFRROW. Na przykład oś 1 może zapewniać współfinansowanie w celu zwiększenia konkurencyjności zrównoważonego leśnictwa i poprawy współpracy między różnymi zainteresowanymi stronami w biznesowych łańcuchach dostaw. W ramach tej osi można również wspierać usługi szkoleniowe i doradcze w zakresie zrównoważonego leśnictwa.

Środki osi 3 mogą być wykorzystywane przez beneficjentów zainteresowanych pełnym wykorzystaniem potencjału społeczno-gospodarczego lasów w UE, na przykład na różnicowanie działalności gospodarczej w kierunku turystyki leśnej lub dostarczanie energii pochodzącej z drewna opałowego. Kulturowe oraz społeczne atrybuty lasów mogą być rozwijane także przy pomocy środków osi 3, a priorytety zrównoważonego leśnictwa w strategiach rozwoju lokalnego w ramach LEADER mogą prowadzić do wykorzystania środków pieniężnych w ramach osi 4 w celu ułatwienia współpracy pomiędzy obszarami wiejskimi lub do innych działań na rzecz rozwoju lokalnego w tej dziedzinie.

Tabela 2. Typowe kwestie zrównoważonego leśnictwa, które mogą być objęte usługami szkoleniowymi lub doradczymi finansowanymi w ramach PROW:

- zapobieganie sadzeniu gatunków obcych lub inwazyjnych,
- właściwe stosowanie i kontrola chemikaliów,
- zintegrowana ochrona przed szkodnikami,
- gospodarowanie odpadami i minimalizacja odpadów,
- kompleksowe i całościowe podejście do planowania w zakresie zarządzania, oparte na odpowiednich danych inwentaryzacyjnych oraz danych dotyczących wzrostu i wydajności,
- zorientowane na wyniki systemy monitorowania efektywności i zgodności,
- zrównoważone planowanie wycinki w celu utrzymania długotrwałych zdolności produkcyjnych,
- gospodarka leśna sprzyjająca włączeniu społecznemu, unikająca dominacji podejścia opartego na jednym określonym interesie,
- ochrona przeciwpożarowa, ochrona przed szkodnikami i kontrolowanie chorób,
- zrównoważona uprawa biomasy na potrzeby energii,
- maksymalizacja potencjału lasów pod względem składowania dwutlenku węgla,
- ochrona i przywracanie naturalnych ekosystemów i siedlisk,
- poprawa funkcji i cech krajobrazu,
- ochrona walorów kulturowych,
- zrozumienie, przestrzeganie i poszanowanie praw społeczności lokalnych w zakresie dostępu do lasów,
- stosowanie mechanizmów rozwiązywania sporów dotyczących korzystania z lasów, dostępu do lasów oraz warunków pracy / praw pracowniczych robotników leśnych,
- unikanie dyskryminacji w praktykach związanych z zatrudnieniem,
- zdrowie i bezpieczeństwo robotników leśnych,
- środki przeciwdziałania nieuprawnionej działalności, takiej jak nielegalne pozyskiwanie drewna lub górnictwo.

© TONY PICK

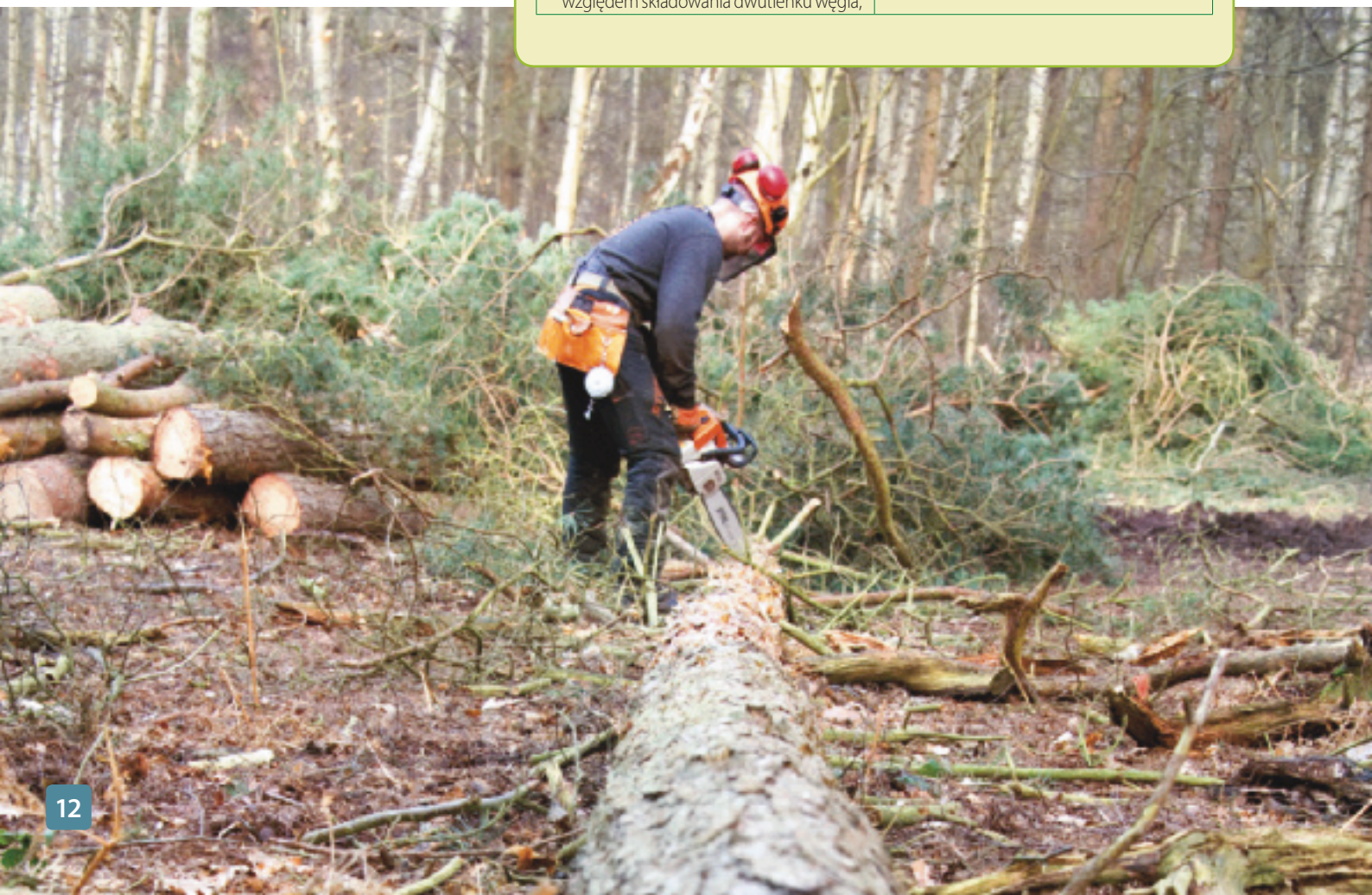

Tabela 3. Wskaźniki monitorowania produktów w latach 2007–2009 i cele na lata 2007–2013 (przed oceną funkcjonowania przeprowadzoną pod koniec 2009 r.)

Środek	Produkt	Jednostka	Wartość (2007–2009)	Cele na lata 2007–2013
Podwyższanie wartości gospodarczej lasów	Liczba gospodarstw leśnych, które otrzymały wsparcie inwestycyjne	liczba	6 020	66 921
Pierwsze zalesienie gruntów rolnych	Liczba beneficjentów otrzymujących pomoc na zalesienie	liczba	14 100	130 089
	Powierzchnia zalesionych gruntów	ha	72 500	600 000
Pierwsze zalesienie gruntów nierolniczych	Liczba beneficjentów otrzymujących pomoc na zalesienie	liczba	2 250	48 806
	Powierzchnia zalesionych gruntów	ha	19 500	222 776
Płatności leśnośrodowiskowe	Liczba gospodarstw leśnych otrzymujących wsparcie	liczba	5 130	75 610
	Fizyczna powierzchnia leśna objęta wsparciem leśnośrodowiskowym	ha	187 256	919 762
	Liczba umów	liczba	8 750	76 939
Przywrócenie potencjału leśnego oraz wprowadzenie działań zapobiegawczych	Liczba działań zapobiegawczych/naprawczych	liczba	19 370	132 717
Inwestycje nieprodukcyjne	Liczba posiadaczy lasów, którym udzielono wsparcia	liczba	39 411	136 876
Płatności dla obszarów Natura 2000	Liczba gospodarstw leśnych otrzymujących pomoc na obszarach Natura 2000	liczba	4 075	52 000
	Powierzchnia wspieranych gruntów leśnych na obszarach Natura 2000	ha	71 926	382 491

Przyszły obszar priorytetowy

Rosnące znaczenie zrównoważonej gospodarki leśnej może doprowadzić do zwiększenia wkładu EFRROW na zrównoważone wyniki gospodarki leśnej w następstwie wniosków z średniookresowych ocen PROW. Mogłoby to doprowadzić do zwiększenia liczby korzyści płynących z zasobów leśnych Europy, wydłużenia czasu ich oddziaływania oraz poprawy jakości, przyczyniając się do zagwarantowania, że przyszłe pokolenia obywateli UE nadal będą korzystać z licznych funkcji pełnionych przez lasy w UE.

© TIM HUDSON

Wzmacnianie łańcucha dostaw we Włoszech

Handel drewnem we włoskim regionie Wenecja Euganejska poddany jest silnej presji konkurencyjnej ze strony tańszego importowanego drewna. Bezpośrednim skutkiem jest fakt, że odsetek produktów wytworzonych z miejscowego drewna jest stosunkowo niski, a wysokie koszty pozyskiwania drewna ograniczają intensywność wycięcia. Kolejne problemy to brak wykwalifikowanych pracowników i rozdrobnienie lasów, co powoduje dodatkowe koszty i zwiększa potrzebę skoordynowanego planowania środków w dziedzinie gospodarowania drewnem.

W celu sprostania tym wyzwaniom rozpoczęto realizację projektu w zakresie zrównoważonego leśnictwa („Środki podwyższające wartość zróżnicowania produkcyjnego w łańcuchu niewielkich dostaw drewna, w tym zastosowań energetycznych”). Projekt ten przyczynia się do modernizacji maszyn wykorzystywanych w gospodarce leśnej i narzędzi snycerskich w celu poprawienia możliwości zwiększenia wartości dodanej zasobów drewna w Wenecji Euganejskiej.

Podejmowane są również wysiłki zmierzające do poprawy współpracy pomiędzy właścicielami lasów, przedsiębiorstwami przetwórstwa drewna oraz detalistami w celu poprawienia funkcjonalności elementów łańcucha dostaw na poziomie produkcji podstawowej, przetwórstwa i handlu. Jest to testowane w odniesieniu do nowych rynków, takich jak energia wytwarzana z biomasy. Projekt ten obejmuje także nowy pilotażowy system certyfikacji/etykietowania, który ma pomagać konsumentom w dokonywaniu świadomych wyborów dotyczących jakości regionalnych produktów drzewnych w kontekście zrównoważonego rozwoju.

© DANILO MARANDOLA

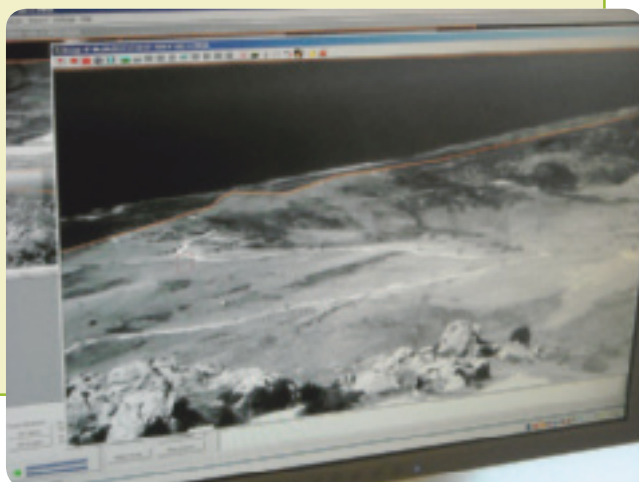

Wykrywanie pożarów lasów na Cyprze

Na Cyprze zmiana klimatu spowodowała wzrost zagrożenia, jakie pożary lasów stwarzają dla korzyści społeczno-gospodarczych i środowiskowych zapewnianych przez lasy. W odpowiedzi organy krajowe rozpoczęły realizację projektu mającego na celu pomoc w wykrywaniu pożarów na obszarze obejmującym 7140 ha. Unijne fundusze na rzecz rozwoju obszarów wiejskich wykorzystano do zbudowania i wyposażenia dwóch centrów monitorowania służących do wykrywania pożarów lasów oraz jednej stacji nadzoru.

Zainstalowano automatyczne systemy wykrywania pożarów. Aby ograniczyć wpływ tych systemów na środowisko, zasilają je energią słoneczną. Technologia nadzoru i wykrywania pozwala na zidentyfikowanie oznak pożaru w odległości do 10 km, a także chmur dymu o wielkości zaledwie 10 m². Powiązanie z urządzeniami do tworzenia map cyfrowych

pozwała określić z maksymalną dokładnością lokalizację dymu lub pożaru. Na obszarze objętym nowoczesnymi kamerami monitorującymi alarm rozlega się w ciągu sześciu minut od wybuchu pożaru.

© CHRISTODOULOS A. CHRISTODOULOU

© MARIE FORÉT

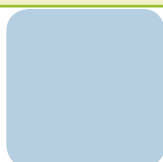
Studium wykonalności dotyczące drewna opałowego we Francji

Bioenergia odgrywa ważną rolę w wielu rozwiązaniach politycznych dotyczących zrównoważonego leśnictwa, ale produkcję biomasy należy dokładnie analizować, aby upewnić się, czy przynosi ona korzyści netto. Kwestia ta jest uwzględniona w finansowaniu dostępnym w ramach PROW na projekty, które zwiększają wykorzystanie drewna opałowego jako zrównoważonej alternatywy dla paliw kopalnych. Interesujący przykład można obserwować we francuskim departamencie zamorskim Reunion na Oceanie Indyjskim, gdzie w ramach PROW na lata 2007–2013 wspierany jest projekt promujący zarówno podaż biopaliwa drewnopochodnego na zachodzie wyspy, jak i popyt na nie.

Projekt ten obejmuje okres od lipca 2010 r. do grudnia 2012 r. Jego budżet wynosi 1,8 mln euro, z czego 14% stanowi wkład EFRROW. Motorem projektu jest różnicowanie działalności

gospodarstw rolnych. Dotyczy on przede wszystkim nowych możliwości dla przedsiębiorstw produkujących drewno opałowe w gospodarstwach rolnych.

W ramach projektu ocenia się wykonalność różnych rodzajów podejścia i inwestuje się w dobra kapitałowe na potrzeby sadzenia drzew oraz pozyskiwania i przetwarzania drewna opałowego w miejscach, w których realizowany jest projekt pilotażowy. Te ośrodki testowe wykażą potencjalne korzyści społeczno-gospodarcze dla lokalnych rolników wynikające z nowych systemów zalesiania. Będą się one również zajmować ocenianiem ilości energii odnawialnej, którą można wytworzyć z drewna opałowego na wyspie Reunion. Więcej informacji o tym projekcie w ramach PROW można uzyskać od beneficjenta – Agence Régionale de l’Energie Réunion (www.arer.org/index.php) – lub francuskiej krajowej sieci obszarów wiejskich (www.reseaurural.fr).

Lasy o wysokiej wartości przyrodniczej

Unia Europejska oznacza wyjątkowo cenne siedliska leśne jako „lasy o wysokiej wartości przyrodniczej”. Państwa członkowskie szybko zdały sobie sprawę z potencjału nowych środków PROW w zakresie leśnictwa pod względem wspierania odtwarzania i rozwoju europejskich lasów o wysokiej wartości przyrodniczej.

Mieszkańcy Europy byli myśliwymi i zbieraczami na długo zanim zostali rolnikami, a wiele obecnych gruntów rolnych było na początku polanami w naturalnych lasach tysiące lat temu. Gatunki leśne stanowią największe skupisko różnorodności biologicznej w każdym ekosystemie lądowym i przez tak długi czas były nieodłączną częścią życia człowieka, że drzewa i lasy są cenioną częścią naszego dziedzictwa kulturowego i historycznego i nadal kształtują nasze krajobrazy. Dzięki bogactwu swej struktury lasy stanowią idealne siedliska dla bar-

dzo wielu gatunków roślin i zwierząt, a także naturalną ostoję dla wielu dużych zwierząt mięsożernych, takich jak niedźwiedzie i wilki, które kiedyś były charakterystycznym elementem wielu obszarów leśnych w Europie i nadal występują w niektórych lasach, zwłaszcza w Europie Wschodniej.

Obecnie niewiele pozostało lasów pierwotnych – tylko od ok. 1% do 3% wszystkich lasów w UE – ale wiele innych, które zostały zmodyfikowane przez człowieka na przestrzeni tysięcy lat, nadal ma ogromne znaczenie dla różno-

rodności biologicznej. Te „lasy o wysokiej wartości przyrodniczej” zostały wyróżnione jako priorytet w strategicznych wytycznych Wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich. Związek między polityką UE a finansowaniem w ramach WPR w państwach członkowskich również jest jasny – jednym z priorytetów osi 2, na którą państwa członkowskie muszą wydać co najmniej 25% swojego budżetu EFRROW, jest „ochrona i rozwijanie systemów rolnych i leśnych o wysokiej wartości przyrodniczej”. Przyjęte w 2005 r. rozporządzenie Rady w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiej-

skich przez EFRROW było wielkim krokiem naprzód pod względem zapewnienia ukierunkowanego wsparcia na rzecz gospodarowania niektórymi z najwspanialszych lasów w Europie, o bogatej różnorodności biologicznej i długiej historii kultury. Wprowadzono nowe środki PROW, które umożliwiają oferowanie rocznych płatności z tytułu zarządzania środowiskowego lasami (odpowiednik płatności rolnośrodowiskowych dla gruntów rolnych), wspieranych jednorazowymi inwestycjami środowiskowymi tam, gdzie trzeba wzmocnić gospodarkę leśną – na przykład w celu wyeliminowania inwazyjnych gatunków obcych. Siedliska leśne stanowią 30% wszystkich lądowych obszarów Natura 2000. Niekiedy w przepisach krajowych stanowiących podstawę zasadniczego zarządzania ochroną przyrody na tych obszarach przewidziane są ograniczenia sposobów pozyskiwania drewna i innych produktów leśnych przez właścicieli lasów. Państwa członkowskie mogą podejmować decyzje o przyznawaniu rekompensat osobom, które są właścicielami tych cennych obszarów przyrodniczych i zarządzają nimi, przy pomocy środków osi 2 przeznaczonych na ten cel.

Czym są lasy o wysokiej wartości przyrodniczej?

Istnieje 70 różnych rodzajów siedlisk leśnych, które są tak wyjątkowe, że zostały uznane za mające znaczenie europejskie, a czasem nawet międzynarodowe. Około połowy najrzadszych siedlisk leśnych występuje tylko w jednym lub dwóch państwach, na przykład bogate w kwiaty zalesione fenoskandzkie pastwiska Finlandii i Szwecji lub lasy jodłowe pokrywające góry Nebrodi na Sycylii. Nie wszystkie lasy o wysokiej wartości przyrodniczej są jednak rzadkie, a różnego rodzaju lasy dębowe i bukowe powszechnie występują na dużym obszarze UE. Dwa państwa o najwyższym odsetku lasów o wysokiej wartości przyrodniczej to Rumunia i Bułgaria.

Niezależnie od miejsca ich występowania lasy o wysokiej wartości przyrodniczej mają niektóre z następujących cech wspólnych:

- rodzime gatunki drzew, krzewów i runa leśnego w lasach o wysokim stopniu naturalności,
- lasy złożone z wysokich drzew, w tym drzew starych i martwych, z leżaniną w warstwie ściółki,

- lasy pokrywające znaczny obszar, które przez dłuższy czas były objęte zrównoważoną gospodarką leśną.

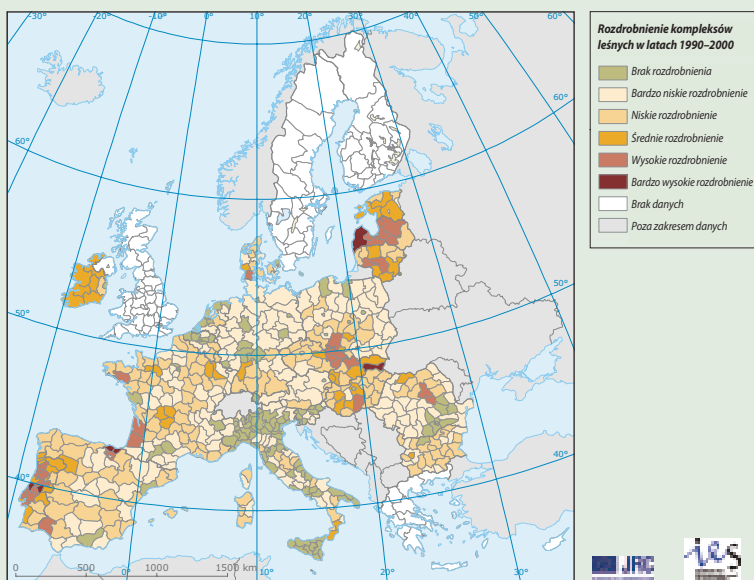
Gospodarowanie tymi lasami wymaga systemów produkcji leśnej, w ramach których uwzględnia się tę różnorodność i dostrzega wagę umożliwienia działania naturze. Na przykład dla wielu wyspecjalizowanych leśnych gatunków roślin i zwierząt leżanina stanowi źródło pokarmu i przestrzeń życiową; rozkładają ją, włączając jej elementy do gleby. Ilość leżaniny jest raczej mała w intensywnie zarządzanych lasach gospodarczych w północnej Europie i na suchych obszarach śródziemnomorskich,

gdzie leśnicy usuwają ją ze względu na zagrożenie pożarowe.

Naturalne zróżnicowanie genetyczne lasów naturalnych powoduje, że nie dostarczają one jednolitego drewna do tartaków, ale mogą stanowić bardzo ważne źródło zasobów, gdy w celu przeciwdziałania skutkom zmiany klimatu poszukiwane są odmiany drzew odporne na choroby i suszę, z których można pozyskiwać drewno.

Zmniejszyła się również ilość lasów półnaturalnych, ponieważ tradycyjne techniki produkcji leśnej, takie jak: wycinka selektywna i sadzenie zagajników, ciągnięcie drewna

Rysunek 3. Rozdrobnienie kompleksów leśnych w latach 1990–2000

Źródło: Przeglądarka map JRC EFDAC na stronie internetowej <http://efdac.jrc.ec.europa.eu/>²

© TIM HUDSON

² Postępy na drodze do europejskiego celu różnorodności biologicznej 2010, sprawozdanie EEA nr 4/2009, Europejska Agencja Środowiska, Kopenhaga. Publikacja dostępna na stronie internetowej: <http://www.eea.europa.eu/publications/progress-towards-the-european-2010-biodiversity-target>

przy użyciu koni oraz wypas na terenach zalesionych, stają się coraz mniej opłacalne w kontekście nowoczesnego, zmechanizowanego leśnictwa. Doprowadziło to do zachowania tylko małych, odizolowanych lasów naturalnych lub półnaturalnych na obszarach wiejskich, często odosobnionych i trudno dostępnych. Oddalenie tych lasów może zapewniać pewną ochronę przed ingerencją człowieka, ale ich rozdrobnienie także znacznie utrudnia gatunkom leśnym przemieszczanie się wzdłuż korytarzy ekologicznych. Jednym ze sposobów, w jaki finansowanie w ramach PROW może pomóc, jest wspomaganie sadzenia nowych lasów „naturalnych”, które pomogą połączyć pozostałości lasów o wysokiej wartości przyrodniczej.

Rola polityki publicznej w lasach o wysokiej wartości przyrodniczej

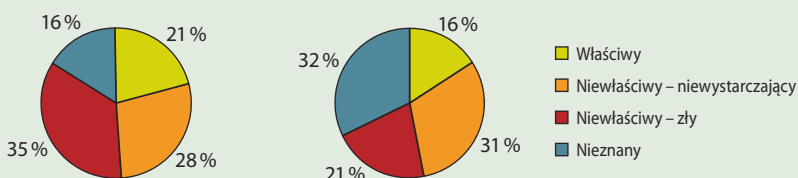
Musimy jasno określić, co nasze lasy mają zapewniać społeczeństwu. Jak podkreśla

Europejska Agencja Środowiska, większe pozyskiwanie biomasy leśnej na potrzeby spełnienia celów Europy w zakresie bioenergii jest niezgodne z celami w zakresie składowania dwutlenku węgla i zwiększenia różnorodności biologicznej poprzez nagromadzenie materiału organicznego w lasach. Odpowiedź odnośnie do naszych lasów o wysokiej wartości przyrodniczej jest oczywista – jeśli nie uda się nam

zadbać o różnorodność biologiczną, utracimy niezastąpione zasoby.

Już teraz dla niepokojąco dużego odsetka najcenniejszych siedlisk i gatunków leśnych stan ochrony jest słabszy niż „właściwy”, przy czym niektóre państwa członkowskie podejmują już działania naprawcze w tym zakresie.

Rysunek 4. Stan ochrony siedlisk (po lewej) i gatunków leśnych (po prawej) na obszarach Natura 2000 w UE-25

Źródło: EEA (2010) 10 messages for 2010: forest ecosystems

Ukierunkowane interwencje w Portugalii

Portugalia zapoczątkowała wykorzystywanie łączonych interwencji dotyczących płatności rolno- i leśnośrodowiskowych, a także związanych z nimi inwestycji nieprodukcyjnych na dziewięciu obszarach Natura 2000, w tym w ważnych lasach o wysokiej wartości przyrodniczej. Określono obszary docelowe i wyznaczono cele dla każdego rodzaju płatności, z uwzględnieniem poziomu zagrożenia i znaczenia wartości środowiskowych, które mają być chronione. W celu uwzględnienia specyficznych warunków danego obszaru Natura 2000 każdy z dziewięciu opracowanych pakietów wsparcia, zwanych zintegrowanymi interwencjami terytorialnymi (ITI), został przygotowany w oparciu o szczególną kombinację następujących środków osi 2 i 3:

- płatności rolnośrodowiskowe (środek 214) w celu:
 - ochrony obszarów uprawnych o wysokiej wartości przyrodniczej, jak również typowych cech krajobrazu,
 - ochrony siedlisk i określonych zagrożonych gatunków fauny i flory,
 - zachowania poziomów różnorodności biologicznej.

- płatności leśnośrodowiskowe (środek 225) w celu:
 - ochrony lub rozszerzenia obszarów leśnych z rodzimymi gatunkami leśnymi oraz ochrony różnorodności cennych gatunków fauny i flory,
 - ochrony zagrożonych siedlisk priorytetowych przez uprzywilejowanie różnych etapów sukcesji ekologicznej i ograniczanie denaturalizacji tych siedlisk poprzez ich utrzymywanie i rozwijanie,
 - sprzyjania naturalnym cyklom.
- inwestycje nieprodukcyjne, konieczne do spełnienia celów rolno- i leśnośrodowiskowych (środki 216 i 227).
- budowa lokalnych zdolności w zakresie stymulowania i monitorowania tych systemów (środek 323);
- tworzenie instrumentów planowania niezbędnych do właściwszego zarządzania siecią Natura 2000 (środek 323).

Przyjazna dla środowiska gospodarka leśna na Węgrzech

Na Węgrzech płatności leśnośrodowiskowe w wysokości od 36 do 200 euro/ha rocznie mają na celu sprzyjanie gospodarce leśnej przyjaznej przyrodzie i środowisku. Płatności te mogą być wypłacane przez 5–10 lat, w zależności od pracy, którą należy wykonać. Dostępnych jest dziewięć różnych programów, które obejmują:

1. kontrolowanie rozprzestrzeniania się obcych gatunków drzew i krzewów;
2. selektywną gospodarkę leśną, z wycinką nie częstszą niż cztery razy w ciągu dziesięciu lat i tylko na małych, wydzielonych parcelach i z następującą po niej naturalną regeneracją;
3. przeprowadzanie zabiegów pielęgnacyjnych w lasach ręcznie zamiast przy pomocy maszyn;
4. ograniczanie praktyk polegających na zrębie zupełnym, po którym prowadzona jest sztuczna regeneracja;
5. wykorzystywanie przyjaznych dla środowiska metod przetwarzania materiałów;

6. dbanie o specjalne siedliska leśne i zapewnianie warunków dla naturalnej regeneracji lasów (np. poprzez tworzenie i utrzymywanie mikrosiedlisk, pozostawianie grup drzew po zrębie ostatecznym i przycinanie krzewów, aby zapewnić udaną regenerację lasów);
7. odraczanie zrębu ostatecznego w celu ochrony gleby i siedlisk;
8. utrzymywanie lasów dla zapewnianych przez nie korzyści publicznych;
9. tworzenie i utrzymywanie polan leśnych.

Środki te wprowadzono w 2009 r., a wnioski o wsparcie składa się każdego roku w październiku. W pierwszych dwóch okresach składania wniosków najpopularniejszymi programami były te, które dotyczyły selektywnej gospodarki leśnej oraz wykorzystywania przyjaznych dla środowiska metod przetwarzania materiałów.

Program leśnośrodowiskowy na Słowacji

W ramach środka 225, „Płatności leśnośrodowiskowe”, Słowacja wprowadziła niedawno program, którego ogólny przewidywany budżet na lata 2010–2013 wynosi 25 033 216 euro.

Płatności leśnośrodowiskowe są przewidziane dla określonej metody gospodarowania lasami, w oparciu o potrzeby i priorytety w zakresie ochrony środowiska. Wsparcie to będzie ukierunkowane głównie na obszary NATURA 2000, aby chronić środowisko naturalne, naturalny krajobraz, różnorodność biologiczną, a zwłaszcza obszary o wysokiej wartości przyrodniczej.

Celem tego środka jest rekompensowanie beneficjentom utraconych dochodów i dodatkowych kosztów wynikających z podjętych przez nich zobowiązań leśnośrodowiskowych, które wykraczają poza wymogi obowiązkowe i mają na celu:

- ochronę i zwiększanie różnorodności biologicznej,
- ochronę ekosystemów leśnych o dużej wartości przyrodniczej,
- łagodzenie negatywnych skutków zmiany klimatu,
- ochronę i poprawę struktury gleby i jakości wody.

Szacowana liczba beneficjentów wynosi 101–500.

Program ten składa się z dwóch podśrodków:

- utrzymania dobrego stanu siedlisk leśnych, z płatnościami w wysokości 54,47–57,92 euro/ha.
- ochrony siedlisk wybranych gatunków ptaków, z płatnościami w wysokości 65,39 euro/ha.

Pomoc udzielana jest według rocznej zryczałtowanej stawki na hektar gruntów leśnych objętych zobowiązaniem leśnośrodowiskowym.

Do beneficjentów kwalifikujących się do tego programu należą: prywatni właściciele lasów, stowarzyszenia, osoby fizyczne i prawne, które zarządzają lasami prywatnych właścicieli, lub ich stowarzyszenia, organy ustanowione na mocy kodeksu spółek handlowych, gminy, jednostki kościelne i spółdzielnie.

Leśnictwo i działania w dziedzinie klimatu

Leśnictwo ma do odegrania kluczową rolę w działaniach w dziedzinie klimatu. Właściwa gospodarka leśna jest niezbędna do utrzymania i poprawy składowania dwutlenku węgla w drzewach stojących i w pozyskanych produktach drzewnych – łagodzi skutki emisji związanych z wykorzystywaniem paliw kopalnych, prowadzi do odtwarzania lasów i ich ochrony przed zagrożeniami naturalnymi oraz przyczynia się do zastępowania paliw kopalnych.

Zmiana klimatu i leśnictwo są nierozdzielnie związane. Z jednej strony zmiana klimatu na świecie wywiera już silny wpływ na lasy poprzez wzrost średnich rocznych temperatur, zmianę wzorców opadów oraz wzrost częstotliwości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych. Jednocześnie lasy pełnią wiele funkcji ochronnych. Chronią przed erozją gleby i pustynnieniem, pomagają regulować cykl hydrologiczny, a ich ekosystemy są ważnym źródłem różnorodności biologicznej.

Oprócz tego lasy i produkowane przez nie drewno wychwytyją i składowują dwutlenek węgla, dzięki czemu odgrywają ważną rolę w łagodzeniu zmiany klimatu.

Lasy górskie odgrywają szczególnie istotną rolę w ochronie przed zagrożeniami naturalnymi i utrzymywaniu równowagi klimatycznej (CO₂). Są również ważnym źródłem zasobów odnawialnych i pełnią funkcję rezerwuaru zasobów różnorodności biologicznej. Ekosystemy leśne są jednak wraz

z innymi czynnikami zanieczyszczenia powietrza i zmiany warunków glebowych w wyniku trwającego od dziesiętków lat wzrostu gospodarczego. Ponadto w przypadku zniszczenia, nadmiernej eksploatacji lub pożaru lasy mogą stać się źródłem gazu cieplarnianego, a mianowicie dwutlenku węgla.

UE zobowiązała się jednostronnie do redukcji do 2020 r. emisji gazów cieplarnianych do poziomu niższego o 20% od poziomu z 1990 r. oraz do redukcji o 30%, jeśli warunki

na to pozwolą. Leśnictwo ma do odegrania ważną rolę w osiągnięciu tych celów. Lasy zajmują powierzchnię ok. 156 mln ha, a inne obszary zalesione zajmują dalsze 21 mln ha³. Jest to ok. 42% powierzchni lądowej UE, czyli mniej więcej tyle samo, co powierzchnia użytkowanych użytków rolnych. Największe obszary leśne znajdują się w Szwecji, Hiszpanii, Finlandii i we Francji. W wyniku programów zalesiania oraz naturalnej regeneracji na terenach peryferyjnych zadrzewienie w UE w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat wzrosło, a w większości lasów w UE roczny przyrost przekracza ilość usuniętego drewna (tj. w sposób naturalny i poprzez pozyskiwanie).

Ze względu na ważne funkcje ochronne i znaczenie lasów w kategoriach użytkowania gruntów można lepiej wykorzystywać lasy w przeciwdziałaniu zmianie klimatu. Można to osiągnąć nie tylko poprzez zapobieganie wyrębowi lasów, ale też poprzez zalesianie (nowe nasadzenia) i ponowne zalesianie (ponowne nasadzenia na wylesionych obszarach) gruntów niezalesionych, działania zapobiegawcze przeciwko zagrożeniom naturalnym oraz inne działania w zakresie zarządzania i różnicowania.

Rola wsparcia PROW w działaniach w zakresie leśnictwa i klimatu

PROW na lata 2007–2013 przynosi odpowiedzi na wyzwania związane ze zmianą klimatu poprzez aktywną gospodarkę leśną. Całkowita kwota wsparcia w ramach środków dotyczących rolnictwa wynosi 12 mld euro, a wraz z innymi środkami związanymi z leśnictwem całkowita dostępna kwota wynosi do 16 mld euro, czyli 7–8% łącznego budżetu przeznaczanego na rozwój obszarów wiejskich. W przeglądzie PROW po ocenie funkcjonowania WPR przeprowadzonej w 2009 r. położono większy nacisk na zmianę klimatu, jako że „[o]dpowiednie działania w rolnictwie i leśnictwie mogą przyczynić się do obniżenia emisji gazów cieplarnianych oraz zachowania efektu pochłaniania dwutlenku węgla i wiązanie materii organicznej w składzie gleby, mogą również pomóc w przystosowaniu się do skutków zmian klimatycznych”⁴.

Wsparcie PROW służy promowaniu roli lasów w pozytywnych działaniach w dziedzinie klimatu w odniesieniu do pochłaniania dwutlenku węgla. Szczególne środki w zakresie leśnictwa, takie jak zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów nierolnych i opuszczonych, bezpośrednio przyczyniają się do pochłaniania dwutlenku węgla. Konkretne działania obejmują zalesianie z wykorzystaniem naturalnego składu gatunkowego, planowanie przestrzenne użytków zielonych, przywracanie zielonej pokrywy i ponowne nasadzenie. Ponadto działania zapobiegające pożarom lasów i kłęskom żywiołowym związanym z klimatem również mają pozytywny wpływ na pochłanianie dwutlenku węgla w lasach i unikanie emisji dwutlenku węgla (CO₂). Podobnie rozwijanie technologii maszyn leśnych przyjaznych dla środowiska przyczynia się do łagodzenia zaburzeń w glebie lasów, co może zmniejszać emisje CO₂.

Przekształcanie gruntów rolnych w systemy leśne/rolnoleśne, dobór gatunków i stosowanie odpowiednich technik wdrażania działań związanych z zalesianiem ma pozytywny wpływ na gospodarkę wodną poprzez ochronę i poprawę jakości wody.

Leśnictwo przyczynia się również do pozytywnych działań w dziedzinie klimatu w związku z przeciwdziałaniem erozji gleby i pustynnieniu. Jest to szczególnie dotkliwy problem na obszarach charakteryzujących się ekstremalnymi zmianami pogody (na przykład naprzemiennie występującymi okresami obfitych opadów i okresami suchymi czy bardzo gorącymi i suchymi latami, po których następują mroźne, mokre zimy) i kłęskami żywiołowymi, takimi jak pożary lasów. Odtwarzanie lasów dotkniętych kłęskami żywiołowymi, rozmieszczanie, odtwarzanie i utrzymywanie barier przeciwpożarowych, budowanie takich struktur jak rowy, ogrodzenia itd., konserwacja i ulepszenie dróg leśnych, pasy zmineralizowane i pasy drzew liściastych, plany ochrony przeciwpożarowej, urządzenia i systemy na potrzeby prognozowania i monitorowania, instalacje i urządzenia przeciwpożarowe oraz tworzenie punktów poboru wody

i sztucznych zbiorników wodnych – wszystkie te działania podejmowane są w celu odtwarzania lasów i chronienia ich przed erozją i pustynnieniem.

Ponadto działania konserwacyjne, takie jak dobrze zaplanowane i przeprowadzone przerzedanie lub przycinanie, zwiększają odporność drzewostanów na ekstremalne zdarzenia. Taka infrastruktura ochronna jest szeroko stosowana w związku z przystosowaniem się do skutków zmiany klimatu.

Siedliska leśne mają bardzo duże znaczenie pod względem różnorodności biologicznej. Negatywne skutki zmiany klimatu mają wpływ na lasy nie tylko jako pochłaniaczy dwutlenku węgla, ale także jako „miejsc zamieszkania” cennych gatunków roślin i zwierząt. Działania w zakresie leśnictwa pomagają w utrzymywaniu i odtwarzaniu ekosystemów naturalnych zagrożonych zmianą klimatu, na przykład poprzez tworzenie lub pomoc w odtwarzaniu otwartych przestrzeni w lasach (polan), przekształcanie drzewostanów leśnych w bardziej odporne, eliminowanie niepożądanych i inwazyjnych gatunków roślin oraz udzielanie informacji na temat korzystania z lasów w celu odtwarzania i chronienia siedlisk i gatunków, zwłaszcza na obszarach o dużej wartości przyrodniczej.

W ramach wsparcia PROW podkreśla się znaczenie lasów w zastępowaniu paliw kopalnych przez przetworzoną biomasę leśną (drewno, odpady drzewne i surowce drzewne) w produkcji energii odnawialnej, a także znaczenie udzielania informacji i rozpowszechniania wiedzy na temat energii odnawialnej. W wielu przypadkach energia produkowana jest lokalnie z biomasy leśnej i wykorzystywana w systemach ogrzewania, w których spalane jest drewno, oraz w systemach ciepłowniczych na terenie gospodarstwa lub na poziomie lokalnym. Środki związane z leśnictwem sprzyjają również tworzeniu sieci lokalnych i lokalnych łańcuchów dostaw energii pochodzącej z drewna.

³ Państwa członkowskie UE nie uzgodniły wprawdzie wspólnej definicji lasu, ale według definicji stosowanych przez FAO i FOREST EUROPE: „las” oznacza obszar z pokrywą korony drzew (lub równoważny poziom pni drzew) na ponad 10% i powierzchni większej niż 0,5 ha. Drzewa powinny osiągać wysokość minimum 5 m w stanie dojrzałym in situ. „Inny obszar zalesiony” oznacza obszar z pokrywą korony (lub równoważny poziom pni drzew) 5 do 10% drzew, które są w stanie osiągnąć wysokość 5 m w stadium dojrzałym in situ lub pokrywą krzewów i krzaków.

⁴ Decyzja Rady z dnia 20 lutego 2006 r. w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich (okres programowania 2007–2013).

W Austrii ciepłownie wykorzystujące biomasę zmniejszają emisję gazów cieplarnianych

Model opracowany przez styryjskie ośrodki logistyki i handlu w zakresie biomasy (BL&TC) w Austrii oparty jest na przejściu na energię cieplną neutralną z punktu widzenia emisji CO₂ w celu realizacji do 2020 r. celów w dziedzinie zmiany klimatu. Promowanie ciepłowni wykorzystujących biomasę i drewno z lokalnych lasów sprawia, że paliwo dostarczane jest przez cały rok, w odpowiedniej ilości i jakości. BL&TC to regionalna „stacja paliw” dostarczająca najwyższej jakości paliwa drzewne, prowadzona przez grupę rolników lub przedsiębiorców leśnych. Każda grupa operacyjna w Styrii musi być stowarzyszeniem rolników z udziałem co najmniej dziesięciu właścicieli lasów. Minimalna pojemność magazynowa w każdym ośrodku gromadzenia biomasy musi wynosić 500 metrów sześciennych litego drewna lub równowartość energetyczną jednego miliona kilowatogodzin energii pierwotnej.

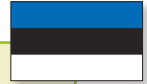
W gospodarstwie Pölstal (Möderbrugg, Styria) w ramach finansowania z PROW (z wkładem EFRROW wynoszącym 30%), za pośrednictwem środka służącego podwyższaniu wartości gospodarczej lasów, zapewniono 0,6 mln euro na utworzenie ośrodka gromadzenia biomasy w oparciu o model BL&TC. Grupa prowadząca ten ośrodek składa się z 13 miejscowych rolników /

właścicieli lasów, co gwarantuje, że cała wartość dodana pozostaje w regionie, co nie ma miejsca w przypadku międzynarodowych dostaw ropy i gazu. Głównym założeniem jest zapewnienie bezpieczeństwa dostaw biomasy i utworzenie wspólnego wiejskiego kanału sprzedaży paliw i usług energetycznych pochodzących z biomasy (np. zawieranie umów na dostawę energii z drewna). Produkty dostępne w gospodarstwie Pölstal to 14 tys. m³ wiórów drzewnych luzem i 800 m³ ułożonego drewna opałowego, co pozwala zastąpić 1,2 mln litrów oleju opałowego. Drewno pochodzi z 3000 ha obszarów leśnych należących do gospodarstwa. Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych szacuje się na równowartość ok. 3200 ton CO₂.

Ośrodek gromadzenia biomasy gwarantuje nieprzerwaną dostawę paliwa przyjaznego dla środowiska na całym obszarze. Pod względem zamawiania surowców (dostawy drewna) oraz ich dostarczania (dostawy do klienta) ośrodek ten obsługuje obszar o promieniu ok. 30 km, co zapewnia szybką i sprawną dostawę wysokiej jakości paliwa i energii cieplnej. W przyszłości ośrodek gromadzenia biomasy będzie odgrywał rolę głównego partnera dla ludności wiejskiej w Styrii w kwestiach dotyczących biomasy pozyskiwanej z leśnictwa i rolnictwa.

© WALDVERBAND STEIERMARK VEREIN

Wsparcie PROW w Estonii przyczynia się do ochrony lasów przed pożarami

Wzrost temperatury i suche lato nie są już zjawiskami występującymi tylko na południu Europy. W ostatnich latach lasy położone w Skandynawii i innych krajach północnoeuropejskich również doświadczają pożarów lasów w wyniku zmiany klimatu. W Estonii właściciele lasów, które znajdują się w regionach o wysokim lub średnim zagrożeniu pożarami, mieli możliwość skorzystania z dofinansowania na zapobieganie pożarom lasów i łagodzenie negatywnych skutków erozji gleby. Pięciu właścicieli lasów i członków związku leśników z gmin Vändra i Paikuse w prowincji Pärnu wykorzystało tę okazję do zabezpieczenia swoich lasów przed pożarami, realizując inwestycje o łącznej wartości 42 295 euro.

Tereny rekreacyjne utworzone w każdym z pięciu lasów prywatnych położone są w pobliżu często uczęszczanych lasów obfitujących w grzyby i jagody. W wyniku inwestycji na obszarach tych umieszczono drogowaskazy i plakaty z informacjami na temat zagrożenia pożarowego, popielniczki, kosze i specjalne podstawy na grille. Zbudowano również wiatę z ławkami i stołami, aby wydzielić przestrzeń przeznaczoną na grillowanie. Wprowadzono udogodnienia ułatwiające ludziom radzenie sobie z zagrożeniem

pożarowym. Jest to na przykład skrzynka z piaskiem, który można wykorzystać, aby szybko ugasić niebezpieczny ogień, i tablica informacyjna z określeniem lokalizacji i wyjaśnieniem, jak wezwać pomoc.

Inwestycje na terenach rekreacyjnych uzupełniono, zagospodarowując nowe ścieżki dostępu do nich i pasy przeciwpożarowe, które wytyczono i oczyszczono na potrzeby ochrony przeciwpożarowej. Utrzymanie pasów przeciwpożarowych zmniejsza ryzyko rozprzestrzenienia się pożaru lasu i ułatwia dostęp strażakom. Utworzono również punkty poboru i magazynowania wody, aby wspierać gaszenie pożarów.

© KADRI KUKK

Zrównoważone zarządzanie terenami zalesionymi w celu umożliwienia naturalnej regeneracji w Zjednoczonym Królestwie

Brick Kiln Plantation to 1,7 ha prywatnego terenu zalesionego mieszanymi drzewami liściastymi, głównie jesionem wyniosłym (*Fraxinus excelsior*) i klonem jaworowym (*Acer pseudoplatanus*), a także sosną zwyczajną (*Pinus sylvestris*). Teren ten ma również dobrą strukturę podszycia, które stanowi m.in. głóg (*Crataegus* spp.) i leszczyna pospolita (*Corylus avellana*). Teren ten podzielony jest na dwie części. Część zachodnią należała do rodziny właściciela od 1920 r., natomiast część wschodnią nabyto w 1970 r.

© HEARTWOODS WEST MIDLANDS WOODFUEL PROJECT

Właściciel tego prywatnego lasu chciał objąć wschodnią część terenu zalesionego zrównoważonym zarządzaniem i umożliwić ponowne zalesienie poprzez naturalną regenerację. Celem było zrównoważone zarządzanie tym terenem w celu samozaopatrzenia w drewno opałowe, poprawy stanu terenu zalesionego i zwiększenia jego potencjału w zakresie różnorodności biologicznej oraz oceny zasobów leśnych na tym terenie, tak aby można było wprowadzić zrównoważony system przerzedzania i sprzedawać pewną ilość drewna jesionowego do tartaku oraz jako drewno opałowe.

Cele te osiągnięto poprzez selektywne przerzedzanie wschodniej części terenu zalesionego, cięcie formujące, aby zwiększyć potencjał pozyskiwania drewna jesionowego, zagospodarowanie drzew przydrożnych w taki sposób, aby stanowiły ekran, umożliwienie i chronienie naturalnej regeneracji jako sposobu na ponowne zalesienie, a także całoroczne ciągłe zarządzanie. W rezultacie szacuje się, że obecnie w ramach przerzedzania można pozyskać 200–250 ton drewna.

Spółeczny wymiar leśnictwa w UE

Oprócz pełnienia tradycyjnej roli źródła drewna dla celów komercyjnych lasy w całej Unii Europejskiej zapewniają szereg różnych korzyści społecznych. W ramach programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW) państw członkowskich podmioty na tych obszarach otrzymują wsparcie na wykorzystywanie tych możliwości, z których wynikają korzyści gospodarcze.

„**U**znane znaczenia lasów dla ludzi” – to motto ogłoszonego przez Organizację Narodów Zjednoczonych Międzynarodowego Roku Lasów 2011, które wyraźnie podkreśla silny związek między społeczeństwem a naszymi lasami i terenami zalesionymi.

Co jednak rozumiemy przez społeczny wymiar leśnictwa? W XX w. duży nacisk kładziono w odniesieniu do lasów na produkcję drewna dla celów komercyjnych, ale sytuacja diametralnie się zmienia – dostrzegamy, że

„**Jesteśmy od lasów zależni w takim samym stopniu, w jakim one są zależne od nas. Lasy odgrywają istotną rolę pod względem naszych źródeł utrzymania, są korzeniami naszych tradycji i kultur**”

Joseph Deiss, przewodniczący 65. sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, podczas inauguracji Międzynarodowego Roku Lasów 2011.

nasze lasy są prawdziwie wielofunkcyjnymi źródłami zasobów, zapewniającymi społeczeństwu szereg korzyści (publiczne dobra i usługi). Te korzyści społeczne są opisane w sprawozdaniu EFORWOOD: *Tools for Sustainability Impact Assessment of the Forestry-wood Chain project* [Narzędzia oceny oddziaływania na zrównoważony rozwój w łańcuchu od leśnictwa po drewno] (zob. tabela 1).

Tabela 4. Główne korzyści społeczne związane z leśnictwem

1. Źródło utrzymania (zatrudnienie, ale również aspekty jakości życia)
2. Produkty drzewne
3. Produkty nie drzewne
4. Korzyści dla środowiska, w tym funkcje działów wodnych oraz ochrona gleby / obieg składników pokarmowych
5. Rekreacja i turystyka
6. Krajobraz i estetyka
7. Zdrowie fizyczne i psychiczne oraz dobre samopoczucie
8. Kultura i dziedzictwo
9. Edukacja
10. Spójność społeczna, kapitał społeczny, włączenie społeczne i interakcje społeczne

Źródło: [http://www.forestry.gov.uk/pdf/eforwood_d2_3_1.pdf/\\$FILE/eforwood_d2_3_1.pdf](http://www.forestry.gov.uk/pdf/eforwood_d2_3_1.pdf/$FILE/eforwood_d2_3_1.pdf)

Zmiany pod względem dóbr publicznych

Europejski sektor leśny przejawia już wiele cech „ekologicznej gospodarki”, która zdaniem Organizacji Narodów Zjednoczonych polega na tym, że „przyczynia się do poprawy dobrostanu człowieka i sprawiedliwości społecznej, a jednocześnie znacznie zmniejsza ryzyko środowiskowe i niedobory ekologiczne”. Na dowód tego można wykazać, że w polityce i gospodarce leśnej w całej Europie osiągnięte są następujące postępy:

- Wartość gospodarcza produktów nie drzewnych i usług świadczonych w oparciu o zasoby leśne rośnie, a w niektórych regionach te produkty i usługi generują większe dochody niż sprzedaż drewna.
- Ponad 90% lasów w Europie jest powszechnie dostępnych, a obszar dostępny dla celów rekreacji jest coraz większy.
- W całej Europie zasoby leśne rosną – przyrost przekracza wyręb.
- Konsumowane produkty leśne w dużej mierze pochodzą ze źródeł odnawialnych.
- Rośnie wykorzystanie energii pochodzenia drzewnego, zmniejszając wpływ wykorzystywania paliw kopalnych.
- Większy nacisk kładzie się na pochłanianie CO₂ i opracowywane są nowe modele finansowe uwzględniające ten czynnik.
- W sektorze leśnym UE pracuje 5 mln osób.
- Duży odsetek wszystkich lasów jest częściowo wykorzystywany w celach rekreacyjnych.
- Coraz większą uwagę zwraca się na siedliska leśne o wartości kulturowej lub duchowej, co widać w najnowszym sprawozdaniu „Stan lasów w Europie w 2011 r.”.
- Usługi ekosystemowe zapewniane przez lasy, takie jak ochrona przed powodzią lub lawinami, również są coraz bardziej uznawane i cenione, zwłaszcza na obszarach górskich. Ponad jedna piąta euro-

pejskich lasów jest zarządzana głównie z myślą o ochronie wód, gleby i infrastruktury.

- Przechodzi się od używania prostych instrumentów regulacyjnych lub gospodarczych na zarządzanie pozytywne, charakteryzujące się częstszym stosowaniem instrumentów perswazyjnych, takich jak opracowywanie planów zarządzania z udziałem zainteresowanych stron, osiągając w ten sposób bardziej zrównoważone cele.

Wiele dóbr i usług dostarczanych przez lasy UE (zwłaszcza niematerialnych, takich jak jakość krajobrazu, przywiązanie do danego miejsca, skarbnica dziedzictwa kulturowego lub źródło usług ekosystemowych związanych z gospodarowaniem wodą i gruntami) to nierynkowe dobra publiczne, dostarczane bez rekompensaty czy wsparcia. Wyzwaniem w zarządzaniu naszymi wielofunkcyjnymi lasami jest zatem zagwarantowanie, że te nieodłączne aspekty społeczno-ekologiczne lasów są należycie uwzględniane i prawidłowo wyceniane w stosunku do bezpośredniej wartości gospodarczej drewna. Komitet Drzewny Europejskiej Komisji Gospodarczej Organizacji Narodów Zjednoczonych Europy i Wyżywienia i Europejska Komisja Leśnictwa Organizacji ds. Wyżywienia i Rolnictwa opracowują obecnie plan działań dla sektora leśnego w ekologicznej gospodarce, który ma wskazać, w jaki sposób można wspierać tego rodzaju usługi nierynkowe.

Tymczasem istnieje potrzeba zapewnienia – w miarę możliwości – wzrostu bezpośrednich korzyści gospodarczych i społecznych, które mogą wynikać z zasobów leśnych w UE, przy jednoczesnym zachowaniu ich wyjątkowego miejsca w naszym dziedzictwie kulturowym. Jest to szczególnie ważne w odległych regionach wiejskich, gdzie możliwości zróżnicowania gospodarczego są niewielkie. Endogeniczny rozwój szerszych korzyści płynących z zasobów leśnych jest więc wspierany za pośrednictwem PROW, co ma na celu zapewnienie bardziej zrównoważonych wyników długoterminowych i lepszego zarządzania zasobami.

Ze sprawozdania »Stan lasów w Europie w 2011 r.« wynika, że w kilku krajach podejmuje się większe wysiłki w celu lepszego promowania i wprowadzania do obrotu produktów nie drzewnych oraz różnych leśnych usług ekosystemowych

Kit Prins, FOREST EUROPE⁵.

⁵ FOREST EUROPE (konferencja ministerialna w sprawie ochrony lasów w Europie) jest ogólnoeuropejskim procesem politycznym na rzecz zrównoważonego zarządzania lasami na kontynencie europejskim. Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej www.foresteuropa.org

Belgijskie projekty leśne finansowane w ramach PROW przynoszą korzyści społeczne i gospodarcze

Utrata rodzimych gatunków drzew i krzewów w prowincji Limburgia w Belgii powodowała ogólny spadek różnorodności biologicznej, przy czym niektóre gatunki zagrożone były wyginieciem i doszło do utraty charakterystycznych cech krajobrazu. Aby temu przeciwdziałać, w latach 2008–2011 zrealizowano projekt dotyczący rodzimych gatunków drzew, którym kierowało stowarzyszenie Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren. Projekt ten (w którym wzięło udział dziewięciu różnych partnerów, w tym Agencja ds. Przyrody i Lasów, Instytut Badawczy Przyrody i Leśnictwa i Warsztaty Gospodarki Społecznej w prowincji Limburgia) otrzymał dotację w wysokości 565 800 euro, przy czym 19,5% środków pieniężnych pochodziło z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), a pozostałe fundusze otrzymano od rządu flamandzkiego.

Projekt ten umożliwił ochronę miejsc, w których rosną rodzime gatunki drzew, oraz zbieranie nasion – przeznaczonych nie tylko do sadzenia przez organizacje partnerskie, ale także na sprzedaż na rynku. Korzyści z projektu PROW obejmowały nie tylko korzyści środowiskowe, takie jak wzrost podaży rodzimych gatunków drzew i krzewów, ale także stworzenie „zielonych” miejsc pracy, zarówno przy zbiorze, jak i hodowli nasion. Stworzono również nową etykietę dla roślin „Plant van Hier”, aby umożliwić efektywne wprowadzanie roślin do obrotu, a liczba miejsc zbioru nasion wzrosła z początkowych 40 do 700.

Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej www.rlh.be

Populacja pójdzki zwyczajnej (*Athene noctua*), najmniejszej sowy Flandrii, do niedawna rozwijała się w środowisku, które stanowił zespół rodzimych terenów zalesionych, sadów i pastwisk w tym regionie. Populacja tego ptaka, stanowiącego lokalny symbol, stała się zagrożona z kilku powodów, z których jednym był brak miejsc gniazdowania

wskutek stopniowego usuwania odpowiednich drzew. Aby temu przeciwdziałać, w latach 2009–2011, zrealizowano projekt sfinansowany w ramach inicjatywy LEADER. Polegał on na udostępnieniu 400 budek lęgowych wyprodukowanych przez BUSO Zottegem-Veltzeke, ponadpodstawową szkołę specjalną i Breek De Stille – organizację, która pracuje z osobami autystycznymi.

Zachęcono również ogół obywateli do sadzenia wierzb i drzew owocowych, a każda osoba, która zobowiąże się do zawieszenia budki lęgowej, otrzymuje w ramach projektu „Pójdzka zwyczajna” specjalną glinianą tabliczkę z numerem domu. Aby w dalszym stopniu poszerzać wiedzę na temat tych ptaków, zorganizowano objazdową wystawę i opracowano materiały edukacyjne, a ponadto lokalny browar, Brewery De Ryck, uwarzył tradycyjne piwo (*Steenuilke*) na cześć pójdzki. Paul Haustaete, kierownik realizowanego w ramach PROW projektu „Pójdzka zwyczajna” z Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen, mówi: „nawet nie marzyliśmy, że tak wielu mieszkańców flamandzkich Ardenów (i nie tylko) tak bardzo zaangażuje się w projekt »Pójdzka zwyczajna«. Znaleźliśmy w nich prawdziwych ambasadorów flamandzkich Ardenów i jest to coś całkowicie nieoczekiwanego!”.

Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej www.rlva.be

© REGIONAAL LANDSCHAP HASPENGOUW & VOEREN

Wsparcie PROW na rozszerzenie działań w zakresie leśnictwa na rzecz społeczeństwa

Spośród 88 PROW, w ramach których zapewniano wsparcie dla projektów w obrębie czterech głównych osi EFRROW, niemal wszystkie zawierały pewne środki dotyczące leśnictwa; przeznaczono na nie łącznie środki wysokości ok. 8 mld euro (wkład EFRROW). Większość z tych środków pieniężnych będzie miała pewnego rodzaju

pozytywne skutki społeczno-gospodarcze i środowiskowe, a ok. 2,2 mld euro ze środków PROW dotyczących leśnictwa przydzielono bezpośrednio na działania, które mogą przynieść dodatkowe korzyści społeczne.

Pozostałe instrumenty PROW nie dotyczące leśnictwa, takie jak środek 313 w ramach osi 3 (zachęcanie do prowadzenia działalności związanej z turystyką), i lokalne strategie rozwoju opracowane przez lokalne grupy działania (LGD) w ramach inicjatywy Leader

również mogły odgrywać użyteczną rolę w osiągnięciu szerszych korzyści społecznych wynikających z zasobów leśnych UE. W szczególności w ramach inicjatywy Leader możliwe było zebranie zainteresowanych stron publicznych i prywatnych w celu działania na rzecz promowania lokalnych zasobów w sposób zaplanowany i strategiczny, aby zmaksymalizować ich korzyści. Możliwość tę wykorzystywano nie tylko w obrębie obszaru jednej lokalnej grupy wsparcia, ale często transgranicznie, co widać w czeskim studium przypadku.

Wsparcie w ramach inicjatywy Leader na rzecz różnicowania funkcji lasów opiera się na działalności odgórnej i oddolnej oraz służy rozwijaniu szerszych powiązań z gospodarką wiejską. Oś 4 PROW również była istotna dla zapewniania szerszych korzyści. Jednym z atutów LGD jest ich zdolność przyjmowania innowacyjnego podejścia i odgrywania roli

w prawdziwie zrównoważonym zarządzaniu, przy wspieraniu projektów, które zapewniają lokalne korzyści środowiskowe, kulturowe i gospodarcze. W opracowaniach Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ESROW) dotyczących inicjatywy tematycznej w zakresie leśnictwa „Wielofunkcyjność lasów (dobra i usługi publiczne

zapewniane przez lasy)” zamieszczone będą inne dobre przykłady sposobów osiągnięcia tych korzyści w praktyce (http://enrd.ec.europa.eu/national-rural-networks/joint-nrn-activities/nrn-forestry-thematic-initiative_en/pl/nrn-forestry-thematic-initiative_home_pl.cfm?1B2F41CE-B877-0D3B-6203-6CBB21FD42A9).

„Królewski las” promuje turystykę opartą na dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym w Republice Czeskiej

„Królewski las” („Královský hvozď”), który rozciąga się wzdłuż granicy czesko-bawarskiej i obejmuje pięć powiatów w Bawarii i sześć powiatów w Republice Czeskiej, zapewnia wiele możliwości współpracy i rozwoju w oparciu o wspólne powiązania kulturowe ze środowiskiem leśnym. LGD MAS Ekoregionu Úhlava współpracowała z wieloma partnerami, w tym z bawarską lokalną grupą wsparcia Landkreis Cham, wspierając realizację różnych projektów służących poprawie wyglądu tego obszaru i rozwijaniu produktów turystycznych. Zaangażowani partnerzy uzgodnili wspólny plan rozwoju tego obszaru. Przykłady projektów, którym przyznano wsparcie, obejmują: zabytki kultury na obszarach leśnych, wspólne materiały transgraniczne wyjaśniające dziedzictwo kulturowe tego obszaru, renowację budynków, które są częścią dziedzictwa kulturowego tego obszaru, transgraniczne szlaki dla turystyki pieszej i rowerowej, leśny ośrodek edukacyjny, drewnianą wieżę widokową, tydzień czesko-bawarski oraz inwestycje w przedsiębiorstwa turystyczne.

© MONIKA ZENISKOVA

Więcej informacji można znaleźć na stronach: www.ekoregion-uhlava.cz, www.kuenisches-gebirge.de i <http://www.landkreis-cham.de/Innovation/LeaderAktionsgruppe.aspx>

Podeście terytorialne Leader wspiera współpracę pomiędzy przedsiębiorstwami drzewnymi w Austrii

W Zirbenland gospodarka jest zdominowana przez leśnictwo, rolnictwo, wytwarzanie energii i turystykę. W samym sercu Alp Seetalskich gęsto zalesione zbocza zapewniają dobre możliwości pozyskiwania drewna, ale faktyczne korzyści pochodzą z wartości dodanej.

W 2007 r. LGD Zirbenland Innovationsregion udostępniła środki pieniężne w ramach inicjatywy Leader, aby wspierać tworzenie gęstszej sieci kontaktów i nawiązywanie współpracy między lokalnymi zainteresowanymi stronami reprezentującymi sektor leśny. Rezultatem było powstanie nowego „ośrodka technologii drewna”. Ośrodek ten posiada wiele obiektów, w tym prototypownie wyposażoną w roboty przemysłowe i szereg urządzeń stolarskich, umożliwiających tworzenie wielu różnych rodzajów i rozmiarów produktów. Zapewnia on wsparcie w odniesieniu do wszystkich aspektów badań i rozwoju – od projektu i tworzenia prototypów po testowanie produktów, badania rynku, ocenę kosztów i wykonalności i wreszcie wprowadzanie do obrotu produktów

końcowych. W ten sposób ośrodek ten pomaga podtrzymać i rozwijać strukturę społeczno-gospodarczą lokalnych społeczności na terytorium LGD.

Więcej informacji można znaleźć na stronach internetowych www.hiz.at i www.zirbenland.at

© HOLZINNOVATIONSZENTRUM GMBH

Wiedza na temat obszarów wiejskich

Sprawniejsze
wdrażanie
dzięki wymianie
doświadczeń

Wspólna inicjatywa krajowych sieci obszarów wiejskich (KSOW) ułatwia wymianę informacji i doświadczenia w celu usprawniania procesów wdrażania środków dotyczących leśnictwa w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW).

W grudniu 2009 r. Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ENRD) zapoczątkowała wspólną inicjatywę tematyczną KSOW w zakresie leśnictwa w celu stworzenia środowiska roboczego służącego wymianie doświadczeń i praktyk istotnych dla usprawnienia realizacji środków dotyczących leśnictwa przewidzianych w PROW na lata 2007–2013. Inicjatywa stanowiła odpowiedź na wniosek włoskiej KSOW, obecnie zaś grupa najbardziej zaangażowanych przedstawicieli pochodzi z sieci austriackiej, belgijskiej (walońskiej), estońskiej, fińskiej, niemieckiej, łotewskiej, hiszpańskiej, szwedzkiej i brytyjskiej.

Poszukując sposobu, by jak najlepiej spełnić potrzeby KSOW, twórcy inicjatywy przyjęli podejście eksperymentalne, tworząc ramy wspólnego działania, ale także dając uczestnikom swobodę określenia najważniejszych obszarów zainteresowania i rodzajów działań, jakie należy podejmować. Na wczesnym etapie nacisk położono na zagwarantowanie konkretnych i namacalnych rezultatów przy jednoczesnym zapewnieniu dostatecznej

elastyczności, by uczestnicy mogli wysuwać nowe propozycje i podejmować działania w oparciu o ich rezultaty.

Namacalne rezultaty, których oczekuje się w trakcie realizacji inicjatywy obejmują:

- projekty współpracy w dziedzinie leśnictwa, zapoczątkowane w obrębie sieci i między sieciami,
- gromadzenie, zestawianie, analizę i upowszechnianie między sieciami studiów przypadków i istotnych przykładów realizacji środków rozwoju obszarów wiejskich dotyczących lasów,
- identyfikację i rozpowszechnienie informacji na temat ważnych i możliwych do przeniesienia praktyk gospodarki stosowanych w ramach poszczególnych środków PROW,
- wymianę informacji i wiedzy dotyczących krajowych instrumentów polityki leśnej i określanie istotnych przykładów oraz
- inicjatywy badawcze i szkoleniowe dla wsparcia zainteresowanych podmiotów.

Aby móc szybko rozpocząć pracę w ramach platformy, przygotowano dokument informacyjny zawierający uwagi przedstawicieli

różnych KSOW, który stanowi przegląd realizacji środków dotyczących leśnictwa w ramach PROW w wybranych państwach członkowskich. Dokument ten służy obecnie jako podstawa dalszej wymiany i współpracy.

Plan działania

Plan działania na lata 2010–2011 opiera się na wymienionym dokumencie informacyjnym i przedstawia szereg działań, które uczestnicy mają zrealizować. Plan obejmuje propozycje wspólnych działań, z uwzględnieniem sytuacji panującej w różnych krajach, w trzech dziedzinach, które przedstawiciele sieci uznali za priorytetowe:

1. wykorzystanie biomasy leśnej w projektach dotyczących lokalnych i krótkich łańcuchów energetycznych,
2. wielofunkcyjność lasów,
3. wsparcie dla prywatnej gospodarki leśnej.

Działania dotyczące każdego z tych trzech zagadnień organizuje jedna krajowa sieć, która im przewodniczy i nimi kieruje, przy wsparciu ENRD.

Biomasa pochodząca z lasu

W odniesieniu do biomasy pochodzącej z lasu KSOW planują wymianę doświadczeń dotyczących sposobu na zwiększenie dostaw energii z tego odnawialnego źródła i włączenie ich do lokalnych sieci, przy jednoczesnym dopasowaniu tej działalności do tradycyjnej działalności pozyskiwania drewna. Przykładowo przedstawiciele sieci obserwują inicjatywy w takich dziedzinach jak produkcja bioenergii z surowca pochodzącego z lasów publicznych lub prywatnych na potrzeby ogrzewania (sieci ciepłownicze), skuteczne wykorzystanie biomasy pochodzącej z lasu (np. gałęzi i koron drzew po wyrębie, przygotowanie trocin, granulatu), a także lasów, które nie wypełniają funkcji produkcyjnej, a także w dziedzinie współpracy w ramach krótkiego łańcucha produkcji.

Zagadnienie to jest obecnie opracowywane pod przewodnictwem fińskiej KSOW. Prowadzi się aktualnie szereg wspólnych działań, w tym warsztaty, seminarium dotyczące wykorzystania biomasy pochodzącej z lasu do ogrzewania, a także konkretne inicjatywy szkoleniowe i wizyty studyjne związane z istotnymi projektami rozwoju obszarów wiejskich.

Wielofunkcyjność lasów

Prace w tym zakresie prowadzą wspólnie sieci hiszpańska i belgijska (walońska); obejmują one analizę udziału, jaki mają lasy w dostarczaniu dóbr publicznych i świadczeniu usług publicznych i obserwację kwestii związanych z usprawnieniem mechanizmów realizacji, możliwościami różnicowania działalności gospodarczej (zarobkowej) i tworzeniem systemów rolnoleśnych.

W październiku 2010 r. omawiana podgrupa uczestniczyła w wizycie studyjnej w południowej Hiszpanii, aby poznać możliwości różnicowania gospodarki na przykładzie działalności prowadzonej w lasach dębowych zwanych *dehesa* (zob. ramka). Wyniki wizyty studyjnej wykorzystano następnie podczas międzynarodowego seminarium „Zarządzanie środowiskowymi dobrami publicznymi”, zorganizowanym przez walońską KSOW w listopadzie 2010 r. w Namur (Belgia). Na seminarium przedstawiono także inne przykłady wielofunkcyjności lasów w szerszym kontekście UE.

Wsparcie dla prywatnej gospodarki leśnej

W związku z tym zagadnieniem określono cały wachlarz obecnie rozpatrywanych możliwych tematów dodatkowych. Obejmują one: słabości strukturalne małych gospodarstw leśnych; opracowanie instrumentów wspomagających praktyki gospodarowania; zaangażowanie lokalnych stowarzyszeń prywatnych właścicieli lasów oraz systemy praw własności lasów.

Potencjalne określone przez KSOW dziedziny wymiany obejmują: elektroniczne systemy informacji dla właścicieli lasów (np. do elektronicznego składania wniosków o przyznanie pomocy); zbieranie, przetwarzanie i upowszechnianie informacji o wynikach społeczno-ekonomicznych; innowacyjne formy własności lasów oraz instrumenty doradztwa i planowania. Działania planowane na 2011 r. obejmują inicjatywę prowadzoną przez włoską KSOW dotyczącą wymiany doświadczeń w zakresie tworzenia systemów informatycznych danych księgowych na potrzeby gospodarstw leśnych.

Środowisko robocze na potrzeby współpracy

Dotychczasowe doświadczenie wskazuje na to, że wspólna inicjatywa tematyczna KSOW w zakresie leśnictwa ma potencjał, by stać się prawdziwym środowiskiem roboczym dla podmiotów zaangażowanych w realizację środków PROW w zakresie leśnictwa w całej UE. Poza zwiększeniem świadomości tego, jak różnorodne inicjatywy dotyczące lasów podejmowane są w poszczególnych krajach i regionach, konkretne działania, takie jak opisana wizyta studyjna w lasach *dehesa*, umożliwiają ponadto pogłębianie wiedzy w poszczególnych dziedzinach i wymianę doświadczeń między sieciami.

Ta wizyta studyjna była pierwszym przykładem działania podjętego w ramach omawianej inicjatywy tematycznej w zakresie leśnictwa i wyraźnie widać w niej potencjalną wartość dodaną łączenia krajowych sieci we wspólnym działaniu dotyczącym zagadnień będących w polu zainteresowania wszystkich sieci.

Głównym czynnikiem decydującym o powodzeniu tej inicjatywy jest to, że działania są prowadzone przez same KSOW przy wspar-

ciu i pomocy ze strony Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, co gwarantuje, że odpowiadają one na faktyczne potrzeby uczestników, którzy z kolei biorą na siebie odpowiedzialność za ich udaną realizację.

Doświadczenie to pomaga obecnie także gromadzić dane na potrzeby prac w ramach innych inicjatyw tematycznych skupionych wokół takich zagadnień jak przedsiębiorczość wiejska, co pozwala tym samym poszerzyć zakres współpracy, tak by objąć nim inne elementy PROW.

© TIM HUDSON

Czego można się nauczyć na przykładzie lasów *dehesa* w Hiszpanii?

W październiku 2010 r. hiszpańska KSOW, która współprzewodniczy grupie KSOW zainteresowanej tematyką „wielofunkcyjności lasów”, była gospodarzem wizyty studyjnej na obszarach lasów dębowych *dehesa* w południowej Hiszpanii (Andaluzja).

Dehesa to bardzo szczególny śródziemnomorski system gospodarowania zalesionymi pastwiskami, które pokrywają południowo-zachodnie regiony Hiszpanii i południowej Portugalii i wykorzystywane są do ekstensywnego wypasu. Pod względem rolniczym to system o marginalnym znaczeniu, gdyż jego produktywność jest poważnie ograniczona słabą jakością gleby. Mimo to tereny te mają znaczny potencjał dla różnicowania działalności. Ich szczególne cechy i stosowane na nich praktyki gospodarowania zapewniają w szczególności dostawę całej gamy dóbr i usług publicznych o charakterze środowiskowym (różnorodność biologiczna, ochrona gleby, krajobraz, jakość powietrza, składowanie CO₂) i społecznym (zachowanie kapitału ludzkiego i umiejętności powiązanych ze zróżnicowaną działalnością gospodarczą).

W czasie wizyty uczestnicy mogli zapoznać się z niektórymi rodzajami tej działalności i zgłębić możliwości różnicowania dzięki nim gospodarki. W pierwszym dniu wizyty zorganizowano wyjazd do parku narodowego Alcornocales (Kadyks), gdzie uczestnicy spotkali się z przedstawicielami LGD Grupo de Desarrollo „Los Alcornocales”. Uczestnicy dowiedzieli się, jak LGD wspiera eksploatację zasobów naturalnych parku narodowego przez skupienie podmiotów publicznych i prywatnych we wspólnym działaniu na rzecz rozwoju alternatywnych form zrównoważonej turystyki. LGD przyczyniła się także do wdrożenia w parku Europejskiej

Karty Zrównoważonej Turystyki, a obecnie przygotowuje nowy plan zrównoważonego rozwoju, z udziałem lokalnych zainteresowanych podmiotów, w tym prywatnych właścicieli ziemskich, przedsiębiorców turystycznych, gmin i samorządu regionalnego.

Drugiego i trzeciego dnia uczestnicy odwiedzili park przyrody Sierra de Aracena y Pico de Arroche, gdzie zapoznali się z dwoma bardzo różnymi przykładami różnicowania działalności na obszarze *dehesa*. Na początku odwiedzili miejscowych rolników zajmujących się chowem trzody chlewnej rasy iberyjskiej i posłuchali o wysiłkach, jakie podjęli oni, by przezwyciężyć ostatnie pogorszenie koniunktury gospodarczej przez rozwój zakwaterowania w tzw. *casa rural* w ramach oferty turystyki wiejskiej i przez stworzenie własnej marki handlowej ekologicznej wieprzowiny. Delegacja KSOW odwiedziła następnie obszar *dehesa*, pokryty głównie gajem oliwnym, na którym spółdzielnia lokalnych producentów zróżnicowała swoją działalność w kierunku produkcji i wprowadzania do obrotu ekologicznej oliwy z oliwek z pierwszego tłoczenia.

W ramach kontynuacji wizyty studyjnej walońska KSOW z Belgii zorganizowała w listopadzie 2010 r. seminarium „Zarządzanie środowiskowymi dobrami publicznymi”, na którym przedstawiono dalsze przykłady wielofunkcyjności lasów. Sieci hiszpańska i walońska koordynowały te dwa działania, dopilnowując, aby interesujące obserwacje i przykłady różnicowania gospodarki przywiezione z wizyty na obszarze *dehesa* mogły zostać wykorzystane jako źródło wiedzy i by ożywiły debaty na temat innowacyjnych praktyk gospodarowania podczas belgijskiego seminarium.

Rola zasobów leśnych w społeczno-gospodarczym rozwoju obszarów wiejskich – kongres RomaForest 2011

Pod koniec czerwca 2011 r. odbył się kongres RomaForest 2011, w którym wzięło udział ponad dwieście osób zajmujących się leśnictwem z całej Europy, w tym eksperci z Belgii, Estonii, Serbii, ze Zjednoczonego Królestwa i z wielu regionów Włoch. W ramach tego wydarzenia, zorganizowanego przez włoską KSOW oraz Krajowy Instytut Ekonomiki Rolnictwa (INEA), w ciągu dwóch dni osoby odpowiedzialne za wyznaczanie kierunków polityki, leśnicy i badacze mieli możliwość dzielenia się przykładami dobrych praktyk, przeanalizowania, jak w ramach PROW wspierać można zrównoważone leśnictwo i omówienia problemów i zagrożeń, przed którymi stoją obszary wiejskie, na których lasy i ich ekosystemy stanowią źródło dochodu i rosnącego zakresu usług publicznych.

Kongres rozpoczął się od przedstawienia dokumentów informacyjnych, by uczestnicy mogli poznać przegląd metod gospodarowania lasami i przyszłych scenariuszy w kontekście leśnictwa i polityki rozwoju obszarów wiejskich w różnych częściach Europy. W dalszej części odbyła się dyskusja o możliwościach gospodarowania lasami w sposób zgodny z zasadą zrównoważonego rozwoju i uwzględniający ich wielofunkcyjność. Następnie odbyły się cztery równoległe sesje tematyczne poświęcone szczególnie głównym zagadnieniom, przy czym źródło informacji stanowiły aż 42 prezentacje i referaty.

Na sesji dotyczącej konkurencyjności sektora leśnictwa omawiano faktyczny udział drewna i innych produktów leśnych w gospodarce

europejskiej i zatrudnieniu, w tym przykłady z Francji, Rumunii i Walii (Zjednoczone Królestwo). Wnioskiem płynącym z sesji było to, że aby doprowadzić las do stanu równowagi gospodarczej i ekologicznej potrzebne są innowacje w gospodarce leśnej, partnerstwo i wytrwałość, a głównym czynnikiem decydującym o powodzeniu jest budowanie zdolności. Następnie, na podstawie prezentacji studiów przypadku z trzech różnych obszarów leśnych we Włoszech, uczestnicy rozważali konieczność poprawy wydajności łańcuchów dostaw i zapotrzebowanie na oparte na leśnictwie lokalne strategie zarządzania. Podczas sesji wyraźnie podkreślono, że aby przedsięwzięcia wiejskie pozyskujące drewno w sposób odpowiedzialny mogły przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich, polityka cenowa musi zostać dostosowana do rzeczywistości lokalnych warunków rynkowych.

W tym samym czasie inna grupa omawiała wyzwania związane ze zmianą klimatu istotne z punktu widzenia kształtowania polityki w zakresie leśnictwa oraz działalności badawczej i informacyjnej dotyczącej lasów. Dyskutowano także o tym, jak najlepiej pogodzić sprzeczne cele gospodarowania lasami – cel pochłaniania przez nie CO₂, pozyskiwania z nich drewna i korzystania z nich jako ze źródeł bioenergii. Grupa przyjrzała się przykładom wykazów emisji gazów cieplarnianych, skutkom zmiany klimatu dla gatunków śródziemnomorskich i korzyściom płynącym z zielonej infrastruktury. Następnie omówiono, jak środki łagodzenia skutków zmiany klimatu

oparte na leśnictwie można włączyć do głównego nurtu programowania rozwoju obszarów wiejskich w następnym okresie programowania. Główne zidentyfikowane wyzwania obejmują wyliczenie, ile potrzeba dofinansowania, podnoszenie świadomości na temat znaczenia leśnictwa, angażowanie organizacji pozarządowych, dobre wykorzystywanie modeli technicznych, wybór wariantów polityki, które kapitalizują wartość potencjału lasów i wreszcie przybliżanie lasów do terenów mieszkalnych na obszarach wiejskich.

Na równoległej sesji dotyczącej lasów, bioenergii i systemów rolnoleśnych rozważano możliwość, że popyt na produkty drzewne do wytwarzania bioenergii przewyższy podaż w ciągu nieco ponad dziesięciu lat. Trzy studia przypadków z Włoch dotyczyły możliwości dostarczania energii z paliwa drzewnego pozyskiwanego z plantacji drzew iglastych w sposób pozwalający na ich regenerację, alternatywnych metod przecinki plantacji orzecha włoskiego oraz perspektyw rolników i leśników na tworzenie nowych systemów rolno-leśnych z wykorzystaniem środka 222 PROW dotyczącego zakładania po raz pierwszy systemów rolno-leśnych na gruntach rolnych. Następnie uwagę skierowano na ocenę zrównoważenia i ekowydajności łańcuchów dostaw energii z paliwa drzewnego. Grupa ustaliła we wnioskach, że we Włoszech dostawy energii z paliwa drzewnego mogłyby zostać zwiększone przez zastosowanie środków PROW do wsparcia planowania ekonomicznego, działalności rolno-leśnej i mechanizacji. Najważniejsze kwestie to

nawiązanie bliższych kontaktów między instytucjami, badaczami i rolnikami, korzystanie z drewna i technik jego pozyskiwania w bardziej wydajny sposób i rozwój łańcucha dostaw biomasa–bioenergia–środowisko.

Na sesji tematycznej poświęconej różnorodności biologicznej lasów, krajobrazowi i innym dobrom publicznym rozważano, jak europejskie lasy mogą spełnić związane z nimi wielorakie wymagania, jakie priorytety należy przyjąć na lata 2014–2020 i jak radzić sobie z osiągnięciem kompromisu między, na przykład, różnorodnością biologiczną a korzystaniem z biomasy do celów produkcji energii. Przedstawiano przykłady wyceny finansowej usług leśnych z południowych Włoch i Sycylii, a także przykładowe wyceny korzyści płynących z krajobrazów leśnych w Belgii i we Włoszech pod względem wypoczynku i ogólnego dobra człowieka. Wykorzystano proste wykresy, by przedstawić, jak wskaźnik różnorodności biologicznej lasów może być stosowany w całej Europie. Delegatom pokazano także, jak istniejące dane inwentaryzacyjne lasów mogą być wykorzystywane do określania wskaźnika bazowego dla lasów o wysokiej wartości przyrodniczej we Włoszech. Prezentacje te pokazały znaczenie posiadania solidnej bazy danych, aby uzasadnić i wspierać realizację środków PROW w zakresie leśnictwa obecnie oraz w przyszłości, a także potrzebę istnienia dobrze działających kanałów komunikacji między badaczami, osobami

odpowiedzialnymi za wyznaczanie kierunków polityki oraz gospodarzami lasów.

Drugi dzień kongresu stanowił dla przedstawicieli trzech różnych dyrekcji Komisji Europejskiej (DG AGRI, DG ENV i DG CLIMA) możliwość przedstawienia zarysu przyszłych środków politycznych, ilustrując przy tym w skrócie zakres polityki leśnej. Udzielono wskazówek odnośnie do środków w zakresie leśnictwa, których wprowadzenia można spodziewać się w przyszłym okresie programowania, oraz przedstawiono dane dotyczące wdrażania obecnych środków w zakresie leśnictwa, podkreślając rozczarowująco niski poziom wykorzystania niektórych środków w porównaniu z przeznaczonym na nie dofinansowaniem, w tym środka rolno-środowiskowego. Państwa członkowskie poproszono o przedstawienie dalszych przykładów wykorzystania tego środka i uprzedzono je, że może nastąpić realokacja niewykorzystanych środków na finansowanie działań PROW w zakresie leśnictwa, jeśli ich wydatkowanie pozostanie niskie. W odniesieniu do polityki leśnej na poziomie UE, przedstawiciele Komisji przedstawili zarys strategii leśnej UE, której wdrażanie właśnie się rozpoczęło i omówili niektóre skomplikowane i sporne kwestie podniesione w trakcie debaty dotyczącej ubiegłorocznej zielonej księgi w sprawie ochrony lasów¹. Ostatnie wystąpienie służyło przedstawieniu możliwego wpływu użytkowania gruntów, zmian użytkowania gruntów i leśnictwa

(LULUCF) na zmianę klimatu. Jesienią spodziewane jest opublikowanie przez Komisję komunikatu w sprawie LULUCF, a następnie przedstawienie przez nią wniosku ustawodawczego.

Na kongresie RomaForest 2011 udało się poruszyć szeroki zakres zagadnień, a co za tym idzie przekazać cenne obserwacje osobom czynnie zaangażowanym w gospodarkę leśną. Przedstawiono aktualny przegląd polityki unijnej i wdrażania PROW w tej dziedzinie, a także dano zainteresowanym podmiotom możliwość bezpośredniego zaangażowania się w debatę na ten aktualny temat, zaledwie na tydzień przed ogłoszeniem unijnego budżetu na okres programowania PROW 2014–2020. Podczas gdy informacje w mediach na temat budżetu UE dotyczyły głównie przyszłego wsparcia UE dla rolnictwa, kongres RomaForest 2011 przypomniał nam, jak ważne jest informowanie o roli leśnictwa w realizacji polityki UE w kluczowych dziedzinach, zwłaszcza w kontekście zmiany klimatu. Od PROW będzie zależał wkład wielu lasów, w szczególności tych, które nie mają znaczenia dla konkurencyjnego w skali światowej przemysłu leśnego północnej Europy, w ekonomiczną i społeczną przyszłość społeczności wiejskich w całej UE.

Zapis obrad, prezentacje i referaty kongresu RomaForest 2011 są dostępne do pobrania na stronie internetowej konferencji <http://www.reterurale.it/romaforest2011>

¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0066:FIN:PL:PDF>

Dbanie o wielofunkcyjny potencjał bułgarskich lasów o istotnym znaczeniu biologicznym

Wanja Ratarowa od czterech lat pracuje w Bułgarskim Towarzystwie Ochrony Ptaków jako specjalista ds. badań i rzecznictwa ochrony lasów. Jest współautorką zrealizowanego niedawno dla Birdlife International badania dotyczącego tworzenia map bułgarskich i rumuńskich lasów o istotnym znaczeniu biologicznym.

W 2007 r. Wanja Ratarowa, która jest ekologiem specjalizującym się w zrównoważonej gospodarce leśnej, została członkiem zespołu ds. ochrony różnorodności biologicznej w Bułgarskim Towarzystwie Ochrony Ptaków (Bulgarian Society for the Protection of Birds, BSPB). Pracując głównie w siedzibie BSPB w Sofii, odpowiada za realizację strategii tej organizacji pozarządowej i jej inicjatyw (oraz jej partnerskiej organizacji BirdLife International) dotyczących ochrony lasów.

Główny aspekt jej pracy dotyczy tworzenia map lasów o istotnym znaczeniu biologicznym (BIF)¹ w Bułgarii – definiowanych jako lasy, które zachowały cechy lasu naturalnego lub rozwinęły takie cechy – w ramach bułgarsko-rumuńskiego projektu tworzenia map lasów (Bulgarian-Romanian Forest Mapping, BRFM), realizowanego w latach 2007–2009. Tworzenie map BIF w całej Europie stanowi część inicjatywy europejskiej grupy zadaniowej ds. lasów realizowanej przez organizację BirdLife.

Celem ogólnym jest stworzenie podstawy skutecznej ochrony europejskich ekosyste-

mów leśnych i gospodarowania nimi. Celami szczegółowymi projektu BRFM, koordynowanego przez Dijanę Kostowską (pracującą także w siedzibie BSPB), było zlokalizowanie lasów o istotnym znaczeniu biologicznym w Bułgarii i Rumunii, przegląd ich obecnego stanu ochrony i zaproponowanie konkretnych środków służących lepszemu gospodarowaniu tymi najważniejszymi i najcenniejszymi lasami.

Lasy Bułgarii i Rumunii

Lasy pokrywają odpowiednio 34% i 27% terytorium Bułgarii i Rumunii. Za sprawą fizjograficznych cech obu krajów, wskutek panujących w nich warunków klimatycznych, topograficznych i hydrologicznych, wykształciła się w nich pełna gama siedlisk leśnych, które stanowią jedno z najbogatych i najbardziej różnorodnych ekosystemów Europy. Ponadto siedliska te obfitują w endemiczne gatunki roślin i zwierząt. Przykładowo w pasmach górskich Riły i Pirinu w Bułgarii leżą rozległe niezmiennione przez człowieka puszcze (starodrzew). Dają one schronienie wielu rzadkim i zagrożonym gatunkom, w tym niektórym populacjom

dużych drapieżników takich jak niedźwiedź brunatny i wilk. Są także siedliskiem wielu gatunków zależnych od lasów, takich jak muchołówka półobrożna i dzięcioł biało-grzbiety, zagrożonych wyginięciem w skali światowej.

Projekt BRFM, co istotne, nadaje nowy ekologiczny wymiar bazom danych inwentaryzacyjnych lasów w obydwu krajach, przy tworzeniu których skupiano się do tej pory wyłącznie na aspekcie ekonomicznym leśnictwa. „Przedstawienie w tych bazach rozkładu lasów o istotnym znaczeniu biologicznym umożliwi osobom odpowiedzialnym za wyznaczenie kierunków polityki zrozumienie konieczności racjonalnego planowania i gospodarowania lasami i może sprawić, że będą uwzględniać potrzeby ochrony różnorodności biologicznej” – uważa Wanja Ratarowa.

Polityka leśna

Prace nad tworzeniem map umożliwiły także BSPB większe zaangażowanie się w procesy kształtowania polityki w zakresie leśnictwa na szczeblu krajowym, a także w opracowy-

¹ Lasy o istotnym znaczeniu biologicznym (BIF) – definiowane jako „lasy, które zachowały cechy lasu naturalnego lub rozwinęły takie cechy”.

wanie i wdrażanie programu rozwoju obszarów wiejskich w Bułgarii.

Jednym z pierwszych zadań, które poprzedziło samo tworzenie map lasów, umiejscowionych głównie na obszarach górskich na południowym zachodzie i południowym wschodzie Bułgarii, było dostosowanie ogólnych kryteriów identyfikowania lasów o istotnym znaczeniu biologicznym do warunków lokalnych. Dijana Kostowska zauważa, że nie było to łatwe i wyjaśnia, że aby dostosować ogólne międzynarodowe kryteria do miejscowych uwarunkowań, trzeba było przeprowadzić dyskusje ze wszystkimi zainteresowanymi podmiotami, w szczególności z leśnikami i ekspertami w dziedzinie leśnictwa.

Przykładowo jedno z dziewięciu ogólnych kryteriów identyfikowania lasów o istotnym znaczeniu biologicznym określa, że są to „lasy, w których nie jest prowadzona żadna lub jest prowadzona ograniczona działalność człowieka”. Dla samego tego kryterium

trzeba było ustalić sześć dalszych wskaźników, by to ogólne określenie dostosować do uwarunkowań Bułgarii. Takie obszary oraz „zagrożone ekosystemy i siedliska leśne” to najpowszechniej występujący rodzaj lasów o istotnym znaczeniu biologicznym, stanowiący 72% wszystkich takich lasów. Najczęściej spotykanymi typami lasów w Bułgarii są ciepłolubne² lasy liściaste i lasy bukowe.

Kolejnym ważnym zadaniem było znalezienie odpowiednich źródeł informacji. Głównym ich źródłem były bazy danych inwentaryzacyjnych lasów prowadzone przez administrację lasów państwowych Bułgarii. Wiedzę uzupełniono także w oparciu o informacje dotyczące m.in. bułgarskiej sieci Natura 2000. Ponadto prowadzone były kontrole terenowe w celu sprawdzenia wiarygodności informacji zebranych z różnych źródeł. Do tego zadania BSPB mogło skorzystać z rozległej sieci wolontariuszy, co pozwoliło objąć także bardziej oddalone i niedostępne obszary leśne.

Pozostałe wyzwania

We wnioskach sprawozdania z projektu BRFM podkreślono, że większość bułgarskich lasów o istotnym znaczeniu biologicznym nie jest chronionych – jedynie 15% podlega ścisłej ochronie, a w ok. 75% wszystkich lasów „nie są podejmowane żadne środki ochrony”. Mimo że większość lasów o istotnym znaczeniu biologicznym objętych jest bułgarską siecią Natura 2000, bez obowiązujących planów zarządzania narażone są na gospodarkę leśną i eksploatację prowadzoną bez żadnych ograniczeń.

Zarówno w Bułgarii, jak i w Rumunii, leśnictwo nadal nastawione jest na zapewnienie jak największych zysków ekonomicznych z leśnictwa. Niektóre najważniejsze problemy zrównoważonego użytkowania zasobów leśnych Bułgarii związane są z nielegalną działalnością. „Bezprawny wyrąb lasów stanowi nadal ogromny problem” – stwierdza Wanja Ratarowa (jak oszacowało WWF Bułgaria w 2005 r., stanowi on 45% cał-

² Rośliny rozwijające się najlepiej w ciepłych temperaturach.

**„ [Leśnicy] przyznają, że gdy pracują
w lesie, nie zwracają żadnej
uwagi na różnorodność występujących
tam gatunków (...)** ”

Wanja Ratarowa

kowej rocznej ilości drewna pozyskiwanego z lasów). Inne czynniki to nasilona działalność człowieka w lasach i nieskuteczna realizacja strategii ochrony różnorodności biologicznej lasów.

Wanja Ratarowa wspomina o kolejnym problemie, jaki napotkała w pracy dla BSPB: miejscowa ludność w społecznościach wiejskich, w tym leśnicy, często „nie ma żadnych informacji na temat strategii Unii Europejskiej”. Ponadto, jak twierdzi, sieć Natura 2000 postrzegana jest wśród leśników jako „ograniczenie” w ich pracy: „Przyznają, że, gdy pracują w lesie, nie zwracają żadnej uwagi na różnorodność występujących tam gatunków, interesuje ich tylko surowiec”.

Najważniejszym wnioskiem, jaki wyniosła z prac nad tworzeniem map w latach 2007–2009, jest to, że: „Naprawdę bardzo ważna jest praca nie tylko na skalę krajową, ale także w kontakcie z miejscową ludnością, w tym z leśnikami, oraz wymiana doświadczeń i wiedzy”. Dodaje: „Istnieją inne sposoby osiągania zysku z lasów – nie tylko ich wyręb, ale też korzystanie z zasobów naturalnych w bardziej zrównoważony sposób”.

© BULGARIAN SOCIETY FOR THE PROTECTION OF BIRDS – BIRDLIFE BULGARIA

**„ Naprawdę bardzo ważna jest praca
nie tylko na skalę krajową, ale także
w kontakcie z miejscową ludnością,
w tym z leśnikami, oraz wymiana
doświadczeń i wiedzy (...)** ” .

Wanja Ratarowa

Przydatne strony

Sprawozdanie Birdlife International z bułgarsko-rumuńskiego projektu tworzenia map lasów (BRFM): http://www.hcvnetwork.org/resources/assessments/BRFM%20report_English_low%20resolution.pdf

Interaktywna mapa lasów o istotnym znaczeniu biologicznym wraz ze sprawozdaniami krajowymi: www.forestmapping.net

Bułgarskie Towarzystwo Ochrony Ptaków: <http://bspb.org/index.php>

Jak zachować na przyszłość zrównoważone zasoby leśne w Portugalii?

Nuno Coimbra kieruje przedsiębiorstwem prowadzącym mieszaną produkcję rolną i leśną w rodzinnym gospodarstwie w środkowej Portugalii. Jest zdecydowanym zwolennikiem zrównoważonych praktyk gospodarowania w leśnictwie i stosuje je na co dzień, aby utrzymać stały przyływ dochodu, a także zachować potencjał swoich gruntów dla przyszłych pokoleń rolników zajmujących się także produkcją leśną.

Klimat i warunki glebowe w Portugalii przeważnie nie nadają się do wspierania solidnej bazy produkcyjnej rolnictwa, dlatego historycznie państwo starało się zniechęcać do podejmowania prywatnych przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie gruntów na obszarach wiejskich do celów komercyjnych. Z tego powodu Portugalia jest najbardziej zalesionym krajem na południu Europy.

Należące do Nuno Coimbra gospodarstwo rolno-leśne o nazwie Rosmanihal położone jest w samym sercu Portugalii. Właściciel gospodaruje na ok. 1000 ha gruntu, który jego rodzina uprawia od trzech pokoleń, czyli od końca XIX w. Nuno Coimbra jest z zawodu inżynierem gospodarki leśnej i specjalizuje się w zastosowaniu lokalnych praktyk produkcji korka z obszaru *montado*. Na połowie swoich ziem gospodaruje stosując te metody uprawy dębu korkowego. Prowadzi także inne uprawy leśne,

takie jak sosna czy eukaliptus. Wśród lasów, w dolinach, do których spływa woda z otaczających je wyżej położonych obszarów leśnych, właściciel prowadzi także uprawę kukurydzy i ryżu.

Gospodarstwo, którego właścicielem jest Nuno Coimbra, znajduje się nieopodal rezerwatu przyrody Paúl do Boquilobo (należącego do światowej sieci rezerwatów biosfery UNESCO). Zrównoważone metody gospodarowania zasobami w Rosmanihal

są zgodne z celem ochrony dzikiej przyrody realizowanym w rezerwacie.

Nuno Coimbra wykorzystuje w swej działalności rolno-leśnej naturalne możliwości wynikające z warunków glebowych i klimatycznych obszaru. Prowadzi to do zróżnicowania wykorzystania gruntów, co wymaga wieloletnich umiejętności, ale także umożliwia zróżnicowanie źródeł dochodu. Z mieszane systemu użytkowania gruntów wynikają także korzyści dla różnorodności biologicznej.

Żaden z komponentów działalności gospodarstwa rolno-leśnego z osobna nie zapewni oczywiście potrzebnego dochodu. Jedynie dzięki uzupełnianiu się różnych źródeł dochodu możliwe jest zachowanie żywotności ekonomicznej gospodarstwa. Jednocześnie zmniejsza to podatność działalności na różne zagrożenia (rynkowe, pożarowe lub związane z chorobami), które dotyczą gospodarstwa w innych częściach kraju, np. na obszarach zależnych od uprawy sosny lub eukaliptusa na potrzeby przemysłu celulozowego w systemie niemieszanym. Jak mówi Nuno Coimbra, dobrze dostosowany system produkcji tych dwóch gatunków leśnych w gospodarstwie Rosmaninhal pozwala mu dostarczać orzeszki sosnowe i drewno do kilku zastosowań przemysłowych.

Gospodarowanie na terenach *montado*

Montado to agrosystem występujący zarówno w regionach południowej Europy, jak i północnej Afryki, tworzący szczególny krajobraz przejściowy między lasem a otwartą przestrzenią. W gospodarstwach na obszarach *montado* uprawia się dęby korkowe i dęby ostrolistne, przeważnie w kombinacji z uprawami zbożowymi lub

wypasem bydła prowadzonymi w systemie ekstensywnym pośród drzew (na naturalnych pastwiskach lub z wykorzystaniem gruntów odłogowanych).

W gospodarowaniu w systemie *montado* nacisk kładzie się na zrównoważoną uprawę, ponieważ cykl produkcyjny wymaga podejścia długoterminowego. Nuno Coimbra wyjaśnia, że uprawa korka naturalnego wymaga regularnego podcinania suchej roślinności drzewiastej rosnącej między drzewami, ale jednocześnie unikania inwazyjnych technik, które mogą uszkodzić pędy. Podkreśla, że gdyby nie zagrożenie pożarem, nie wycinałby wcale tych roślin, gdyż dają one cień, który jest użyteczny dla wzrostu i rozwoju młodych dębów korkowych, a także wzbogacając ekosystem terenów *montado*.

Mimo że inni rolnicy gospodarujący na obszarach *montado* wypasają na nich bydło, Nuno Coimbra unika tego wariantu, gdyż woli naturalne metody ochrony fauny i chce zapobiegać nadmiernemu niszczeniu gleb, które może mieć miejsce, gdy zwierzęta zbierają się w skupiska. Obawia się, że nasilenie metod intensywnej (w ramach których wprowadza się licznie bydło, wycina drzewa, by utworzyć tereny otwarte na większej powierzchni i stosuje się sztuczne dodatki) burzy równowagę, co skutkuje rozwojem „choroby dębu korkowego”, szerzącej się od ostatnich dziesięcioleci i osłabiającej odporność drzew korkowych na wpływ niekorzystnych czynników.

Utrzymując jak najbardziej zbliżone do naturalnych warunki odtwarzania plantacji korka i przeciwdziałając erozji gleby, gospodarzowi udało się uzyskać bardziej odporne drzewka, spośród których wybiera te, których kora ma strukturę mogącą wytworzyć

najbardziej poszukiwany, wysokiej jakości korek naturalny. Wybrane drzewa dostarczają także najlepszej jakości materiału rozmożeniowego.

Korzyści społeczne z połączenia perspektyw

Poza środowiskowymi i gospodarczymi korzyściami z prowadzenia przedsiębiorstwa rolno-leśnego Nuno Coimbra wymienia także chętnie korzyści społeczne uzyskiwane w Rosmaninhal. Najważniejszym z nich jest zatrudnienie, jako że metody produkcji o niskim negatywnym wpływie na środowisko pozwalają na zatrudnienie trzech stałych pracowników, a także robotników sezonowych do wycinania suchej roślinności (od grudnia do marca), do prac rolniczych związanych z kukurydzą i ryżem (od maja do października) oraz do pozyskiwania korka (około 20 pracowników w czerwcu).

Tak niewielki przyrost zatrudnienia może bardzo wpłynąć na żywotność społeczności wiejskich w Portugalii, które (tak jak w innych rejonach Europy) cierpią z powodu nasilonego zjawiska wyludnienia wywołanego brakiem lub ograniczoną liczbą możliwości zatrudnienia. Nuno Coimbra uważa, że wsparcie dla podobnych rodzajów zrównoważonych działań rolno-leśnych za pośrednictwem polityki rozwoju obszarów wiejskich przyniesie długoterminowe dobroczynne skutki dla żywotności wsi.

Obfite bogactwo dębu korkowego

Portugalia jest największym producentem korka naturalnego na świecie, wytwarza bowiem ponad połowę światowej produkcji. Przemysł korkowy tego kraju stanowi około jednej trzeciej wartości eksportu, obejmuje ponad 800 przedsiębiorstw i zapewnia ok. 12 tys. miejsc pracy. Istnieje różnorodna gama wyrobów i zastosowań, w których wykorzystuje się korek naturalny. Najbardziej znane z nich są różne rodzaje zatyczek do butelek (które stanowią 25% produkcji i 70% obrotów tej branży), jako że pozwalają gwarantować dobrą jakość innych portugalskich wyrobów pochodzących z obszarów wiejskich, takich jak wytwarzane w tym kraju wina (w tym porto) i wyroby spirytusowe.

Korka naturalnego z lasów Portugalii używa się do produkcji pokryć podłogowych i ściennych, przedmiotów dekoracyjnych dla domu i biura, a także w meblarstwie, produkcji obuwia, odzieży, walizek, portfeli, a nawet parasoli. Producenci samochodów, sprzętu wojskowego i części dla przemysłu lotniczego, a także przemysł chemiczny, farmaceutyczny i energetyczny wykorzystują duże ilości korka naturalnego. Drzewa korkowe zapewniają ponadto korzyści dla środowiska jako element siedlisk różnorodnych biologicznie.

Projekt COMFOR:
transfer wiedzy na
temat ergonomii
w sektorze leśnym

Dzięki projektowi badań naukowych w obszarach wiejskich COMFOR, finansowanemu z 6. Programu Ramowego UE w zakresie badań i rozwoju technologicznego, higiena pracy w małych i średnich przedsiębiorstwach leśnych w UE bardzo się poprawiła.

Niska higiena pracy i efektywność ekonomiczna jest ogólnoeuropejskim problemem w małych i średnich przedsiębiorstwach (MŚP) działających w sektorze leśnictwa. Projekt COMFOR (wspólne podejście naukowe do rozwiązywania najczęściej występujących problemów higieny pracy i efektywności w europejskich MŚP działających w leśnictwie), koordynowany przez Europejską Sieć Przedsiębiorców Leśnych (ENFE), realizowany od czerwca 2006 r. do maja 2009 r., miał na celu rozwijanie koncepcji transferu innowacyjnej wiedzy, co zachęciłoby MŚP działające w leśnictwie do przyjmowania w pracy rozwiązań ergonomicznych i dałoby im takie możliwości.

Aby poprawić higienę pracy w branży, zespół projektu COMFOR musiał znaleźć sposoby na pokonanie dużych barier o charakterze praktycznym i finansowym, uniemożliwiających MŚP działającym w leśnictwie przyjęcie lepszych praktyk w pracy. „Największym wyzwaniem był transfer wiedzy do małych firm i mikroprzedsiębiorstw w środowisku, gdzie najważniejszym celem biznesowym jest przetrwanie ekonomiczne w branży, w której marże zysku są małe” – tłumaczy koordynator projektu, Edgar Kastenholz z ENFE. „Harmonogramy pracy są napięte, co oznacza, że priorytet muszą mieć zwy-

kle zadania robocze” – mówi Folke Bohlin ze Szwedzkiego Uniwersytetu Nauk Rolniczych (SLU), który prowadził część badawczą projektu COMFOR. „Przekonanie MŚP, że ich wkład jest ważny, jeżeli nie kluczowy dla powodzenia projektu, stanowiło wyzwanie” – dodaje.

Celem projektu COMFOR było wykorzystanie istniejącej wiedzy o najlepszych praktykach w ergonomii i metod organizacji pracy do przekształcenia ich w procedury zgodne z wymaganiami, postrzeganiem i kulturą uczenia się w unijnych MŚP działających w leśnictwie. Aby osiągnąć założone cele, w ramach projektu zebrano konsorcjum 21 partnerów (z 21 państw), kierowane przez 10 MŚP działających w sektorze leśnictwa, które wskazały obszary, na jakich powinna się skoncentrować działalność badawcza, oraz które, przy pomocy krajowych stowarzyszeń przedsiębiorców działających w leśnictwie, testowały i wprowadzały opracowane rozwiązania na zasadzie pilotażowej.

W pierwszej kolejności badania naukowe

Konsekwencją takiego podejścia oddolnego było przeznaczenie pierwszego roku projektu na badania, prowadzone przez trzy uni-

wersytety o uznanym dorobku z dziedziny ekonomii i ergonomii: SLU, Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i Uniwersytet Alberta i Ludwika we Fryburgu Bryzgowijskim (Niemcy). Uniwersytety te, w ścisłej współpracy z dziesięcioma partnerskimi MŚP i przy użyciu danych dostarczonych przez sześć organizacji zajmujących się badaniami stosowanymi, szkoleniami i rozwojem, opracowały studia przypadku mające na celu określenie aktualnego stanu rozwoju i warunków ramowych dla siły roboczej w leśnictwie w 10 państwach z trzech regionów Europy: północnego, środkowo-zachodniego i środkowo-wschodniego.

Na podstawie wyników badań sporządzono sprawozdania na następujące tematy: „ergonomia i efektywność ekonomiczna w leśnictwie zmechanizowanym”, „wpływ zmian strukturalnych na zdrowie i efektywność” oraz „najlepsze techniki edukacyjne”. Dostarczyły one również materiału do szeregu pakietów szkoleniowych indywidualnie dostosowanych do warunków krajowych. Rezultatem końcowym trzech lat rozwijania projektu, z których rok zajęło testowanie, ocena i wprowadzanie poprawek na bieżąco, był system siedmiu powiązanych ze sobą pakietów szkoleniowych mających na celu poprawę zdrowia i efektywności, pod wspólną nazwą „Narzędzia” (zob. ramka).

System pakietów edukacyjnych COMFOR dla operacji zmechanizowanych w leśnictwie

Narzędzie 1: Zdrowie i Efektywność

Narzędzie 2: Koszt/Korzyść

Narzędzie 3: WORX (Organizacja i atmosfera w pracy) dla MŚP

Narzędzie 4: Umiejętności (wykonawca)

Narzędzie 5: Umiejętności (operator)

Narzędzie 6: Ocena ergonomiczna

Narzędzie 7: Ocena umiejętności

W projekcie COMFOR zaleca się, aby wszystkie te narzędzia były wykorzystywane w ramach procesu rozwoju przedsiębiorstwa, jednak każdego z nich można również używać samodzielnie.

Narzędzia są dostępne w Internecie na stronie www.enfe.net/comfor.htm w językach 10 państw biorących udział w projekcie, do wykorzystania przez stowarzyszenia przedsiębiorców

krajowych należących do ENFE i przez członków tych stowarzyszeń.

Kolejnym etapem było stworzenie programu szkoleniowego mającego na celu transfer wiedzy zawartej w tych narzędziach do odbiorców docelowych. Jak zauważa Maryse Bigot z Institut Technologique FCBA (Forêt Cellulose Bois-construction Ameublement) w Paryżu, która prowadziła ten etap projektu, „zawsze bardzo trudno jest namówić ludzi z mikroprzedsiębiorstw do udziału w sesjach szkoleniowych – kiedy nie pracują, tracą pieniądze”. Dlatego też grupą docelową projektu COMFOR były organizacje z każdego z państw, które już prowadziły działalność szkoleniową i konsultacje, mające pełnić rolę propagatorów.

Sesje szkoleniowe dostosowano do potrzeb i wymagań przedsiębiorstw w każdym państwie, biorąc pod uwagę czynniki takie jak dostępność siły roboczej w leśnictwie, krajowe przepisy dotyczące bezpieczeństwa

i higieny pracy oraz stopień mechanizacji leśnictwa w danym państwie. W procesie projektowania programów szkoleniowych stworzono również podręcznik „Training activities – recommendations for the trainers” („Działalność szkoleniowa – zalecenia dla trenerów”), który można pobrać bezpłatnie ze strony internetowej projektu COMFOR.

Szerokie poparcie

Podjęta przy realizacji projektu COMFOR decyzja, aby MŚP działające w leśnictwie były partnerami od samego początku, pomogła w stworzeniu rzeczywiście użytecznego zestawu narzędzi. „Obserwujemy dość duże zainteresowanie ze strony branży” – mówi Kastenholtz. „Niektóre z tych narzędzi są obecnie szeroko stosowane w szkoleniach i konsultacjach”. Według pani Bigot „narzędzie do analizy kosztów/korzyści zyskało dużą popularność”. Narzędzie to daje możliwość „wczesnego ostrzegania” w przypadku chorób związanych z pracą i umożliwia firmom obliczenie kosztu nie tylko nieobecności, ale i „nieefektywnej obecności w pracy” (czyli przychodzenia do pracy mimo choroby). Bohlin (SLU), który pracował przy tworzeniu tego narzędzia, mówi: „Nasi fińscy partnerzy (Metsäurakointi Piirainen) stwierdzili, że »nieefektywna obecność w pracy« jest u nich znaczącym problemem i generuje straty w wysokości średnio 1000 euro miesięcznie”.

Aby jak najszerzej upowszechnić te narzędzia, udostępniono je do bezpłatnego

pobierania ze strony internetowej projektu COMFOR dla MŚP działających w leśnictwie. Koordynator projektu, ENFE, promuje też projekt COMFOR wśród wszystkich swoich organizacji członkowskich. Ponadto rozważa się włączenie narzędzi COMFOR do szkolenia przedsiębiorców i systemów certyfikacji w niektórych państwach biorących udział w projekcie. Na przykład w Zjednoczonym Królestwie narzędzia te będą w całości lub w części włączone do systemu certyfikacji operatorów maszyn; w Niderlandach natomiast zostaną one dodane do istniejącego systemu certyfikacji.

Wartość projektu COMFOR, podobnie jak wszystkich inwestycji w bezpieczeństwo i higienę pracy, stanie się widoczna dopiero w perspektywie średnioterminowej i długoterminowej. Projekt wyraźnie jednak stanowi ważny pierwszy krok w uświadamianiu MŚP działających w sektorze leśnictwa co do problemów dotyczących zdrowia w ich przedsiębiorstwach i sposobu, w jaki inwestycje w ergonomię i organizację pracy mogą przynieść zyski. Istnieje nadzieja, że przy wsparciu ze strony ekspertów i partnerów, którzy brali udział w tworzeniu narzędzi projektu i zostali wyszkoleni w ich używaniu, wiedza praktyczna uzyskana w projekcie COMFOR dotrze z czasem do szerokiej rzeszy przedsiębiorców leśnych w Europie, przyczyniając się do poprawy ich zdrowia, wydajności i rentowności.

Więcej informacji na stronie internetowej www.enfe.net/comforopen/comfor.htm

Projekt FOPER: wspieranie polityki i gospodarki w zakresie leśnictwa na Bałkanach Zachodnich

FOPER – projekt poświęcony szerzeniu wiedzy w zakresie polityki i gospodarki leśnej i badaniom w tej dziedzinie (Forest Policy and Economics Education and Research) – to międzynarodowy projekt zmierzający do wzmocnienia zdolności w dziedzinie polityki i gospodarki leśnej w krajach partnerskich Europy Południowo-Wschodniej (SEE). Projekt pozwala na łączenie korzyści płynących ze zwiększonych możliwości ekspertów w dziedzinie polityki i gospodarki leśnej w regionie SEE przy jednoczesnym przyczynianiu się do poprawy zdolności sektora leśnego do zapewnienia zrównoważonego rozwoju we wszystkich jego różnorodnych aspektach (gospodarczych, środowiskowych i społecznych).

Projekt FOPER finansowany jest przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Finlandii w ramach unijnego programu rozszerzenia, a zarządzany jest przez Europejski Instytut Leśny. Działania realizowane od 2004 r. w ramach tego projektu zmierzały do wzmocnienia możliwości i zdolności instytucji edukacyjnych specjalizujących się w leśnictwie oraz instytutów badawczych prowadzących działalność w zakresie polityki i gospodarki leśnej. Choć tradycyjne gałęzie nauki o lasach pozostają bardzo silne w krajach SEE, brakuje jednak nowoczesnych metod gospodarowania lasami oraz nowoczesnej polityki dotyczącej leśnictwa. Ze względu na fakt, iż lasy to ważny zasób w tych krajach, uznano że stworzenie odpowiednich zdolności w zakresie kształcenia na szczeblu uniwersyteckim oraz prowadzenia badań nad polityką i gospodarką leśną powinno mieć charakter priorytetowy. „W okresie od 2004 do 2009 r. przeszkoliliśmy 10 wykładowców akademickich, 20 badaczy i ok. 300 ekspertów w zakresie polityki i gospodarki leśnej. Szkolenia prowadzili eksperci spoza naszego regionu” – opowiada Tomi Tuomasjukka, koordynator projektu FOPER I.

Aby zagwarantować, iż zbudowane zdolności będą miały charakter długoterminowy, FOPER przyczynił się do realizacji międzynarodowego programu studiów magisterskich (mgr inż.) „Polityka i gospodarka leśna”, realizowanego

wspólnie przez wydziały leśnictwa uniwersytetów w Belgradzie, Sarajewie, Banja Luce, Skopje i Tiranie. Do maja 2009 r. 19 studentów uczestniczących w projekcie FOPER I obroniło prace magisterskie. 21 studentów uczestniczących obecnie w projekcie FOPER II obroni prace magisterskie do czerwca 2012 r. Zajęcia w ramach tego dwuletniego programu inżynierskich studiów magisterskich odbywają się na Wydziale Leśnictwa w Sarajewie oraz na Wydziale Leśnictwa w Belgradzie i prowadzone są przez wykładowców wydziałów międzynarodowych i regionalnych. Projekt FOPER oferuje stypendia dla studentów z pięciu krajów partnerskich, aby uczestnicy mogli w pełni skupić się na intensywnym programie zajęć.

W 2009 r. komitet sterujący zatwierdził nowy komponent – program studiów doktoranckich i uzupełniających w ramach projektu FOPER (FOPER Doctoral College and Support Programme), zapewniający środki finansowe dla doktorantów z krajów partnerskich, którzy matrykulowali się w regionalnych lub międzynarodowych wyższych uczelniach na wydziałach oferujących kursy z zakresu polityki i gospodarki leśnej, aby mogli oni spędzić przynajmniej sześć miesięcy poza regionem, wziąć udział w międzynarodowych konferencjach w celu zaprezentowania prowadzonych przez siebie badań oraz uczestniczyć w międzynarodowych kursach letnich dla doktorantów.

Wiele państw SEE znajduje się obecnie w fazie przygotowań do przystąpienia do Unii Europejskiej, a wyniki badań uzyskane w ramach projektu FOPER mają bezpośrednie znaczenie dla gromadzenia informacji na potrzeby prawodawstwa, polityki i funkcjonowania sektora leśnego. Na przykład Wspólny Regionalny Zespół Badawczy (Collaborative Regional Research Team, CRRT) koordynowany przez Wydział Leśnictwa Uniwersytetu w Sarajewie realizuje projekt badawczy „Dostosowanie systemów krajowej polityki leśnej w krajach Europy Południowo-Wschodniej (Albania, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, była jugosłowiańska republika Macedonii oraz Serbia) do nowych modeli międzynarodowego zarządzania lasami”. W ramach projektu analizowany jest stopień zrozumienia przez podmioty zaangażowane w realizację polityki leśnej w państwach SEE powstających międzynarodowych procesów zarządzania lasami oraz sposobów, w jakie procesy te są dostosowywane przez krajowe sektory leśne jako systemy polityki. Wyniki tego projektu pomogą krajom SEE w dostosowaniu swych instytucji i prawodawstwa do standardów europejskich.

Staże i zatrudnienie

Istotnym elementem projektu FOPER jest program staży umożliwiający studentom zdobycie doświadczenia w ministerstwach,

na wydziałach, w przedsiębiorstwach działających w sektorze leśnictwa czy w organizacjach pozarządowych. Staże takie trwają od dwóch tygodni do roku. Profesor Margaret Shannon, koordynator projektu, opowiada: „Program ten pozwala gospodarzom przekonać się, jaki wkład osoba o odpowiednim doświadczeniu w dziedzinie polityki i gospodarki leśnej może wnieść w ich pracę. Naszym celem jest stworzenie dodatkowych miejsc pracy i możliwości zatrudnienia. Jak dotąd niezłe nam się to udawało”.

Na przykład latem 2010 r. Ministerstwo Rolnictwa i Leśnictwa byłej jugosłowiańskiej republiki Macedonii gościło dwóch studentów FOPER I – Marinę Miowską oraz Władimira Stojanowskiego. „Jako magistrowie w dziedzinie polityki leśnej mieliśmy pierwszeństwo w procesie zatrudniania w tej nowo utworzonej jednostce oraz w staniu się częścią łańcucha decyzyjnego dla polityki leśnej w regionie SEE. Dzięki powiązaniom z regionalnymi i międzynarodowymi ekspertami w dziedzinie polityki leśnej jednostka ta może także przynieść znaczne korzyści resortowi leśnictwa i łowiectwa” – twierdzi Miowska. Władimir Stojanowski rozpoczął właśnie studia doktoranckie w Wiedniu i ma szansę wykorzystać doświadczenia zebrane w czasie stażu w pracy naukowej w zakresie innowacji w leśnictwie.

Rząd serbski również przyjął studentów na krótkie staże, aby wsparli proces tworzenia polityki, a mająca siedzibę w Brukseli Konfederacja Europejskich Właścicieli Lasów (Confederation of European Forest Owners, CEFP) planuje tej jesieni zaoferować staż jednemu z doktorantów uczestniczących w projekcie FOPER. Profesor Mersudin Awdibegowicz, koordynator studiów magisterskich, powtarza, że wysoki wskaźnik zatrudnienia dawnych studentów FOPER świadczy o ich dużej „konkurencyjności” na krajowym i regionalnym rynku pracy. Mniej więcej jedna trzecia studentów, którzy uczestniczyli w projekcie FOPER I (2007–2009) pracuje obecnie dla międzynarodowych/krajowych firm doradczych i organizacji pozarządowych specjalizujących się w dziedzinie ochrony środowiska. Około 20% z nich zatrudniły publiczne służby administracji lasami, a niemal 30% pracuje na uniwersytetach i w instytutach badań nad sektorem leśnictwa. Ponadto nie można powiedzieć, iż nastąpił odpływ wiedzy z regionu – wszyscy absolwenci nadal działają w tym regionie.

Badania powiązane

Takie namacalne wyniki to, jak twierdzi profesor Shannon, istotny znak potwierdzający wartość projektu. „Gdy przyjąłam stanowisko koordynatora projektu FOPER, chciałam zobaczyć realne wyniki: publikacje, odpowiednio

przeszkolonych studentów, dysertacje, prace, produktywnie zajęcia warsztatowe i konferencje, w których chętnie uczestniczyłyby zainteresowane podmioty” – mówi.

W następnym roku FOPER będzie gospodarzem pierwszej konferencji Wydziału 9. ds. Polityki Leśnej i Gospodarowania Lasami Międzynarodowej Unii Leśnych Organizacji Badawczych (International Union for Forest Research Organisations, IUFRO) w Sarajewie. Zorganizowana zostanie specjalna konferencja pod hasłem „Oceny systemu rządzenia lasami” wraz z regularnym spotkaniem dziekanów i dyrektorów organizacji zajmujących się badaniami nad leśnictwem z całego świata.

Wydział Leśnictwa uniwersytetu w Sarajewie utworzył właśnie nowy instytut badawczy, dzięki któremu absolwenci FOPER uzyskają nowe możliwości prowadzenia działalności naukowej. Profesor Shannon szczególnie podkreśla, że utworzenie nowej instytucji badawczej wyraźnie pokazuje znaczenie programu staży. Pracodawcy mają szansę przekonać się, jakie korzyści może im przynieść zatrudnienie pracowników na dłuższy czas. Często pytali w przeszłości: „Po co nam doradca do spraw gospodarowania lasami?”.

Więcej informacji na stronie internetowej <http://www.foper.org>

Opinie na temat tego, jak unijna polityka rozwoju obszarów wiejskich może w możliwie najlepszy sposób wspierać lasy w UE

W celu wspierania zrównoważonego leśnictwa unijna polityka rozwoju obszarów wiejskich musi być w sposób bardzo przemyślany ukierunkowana na konkretne zasoby, zapewniać gromadzenie informacji, budować zdolności oraz zapewniać odpowiednie wytyczne, przy jednoczesnym usprawnianiu ram polityki, gdzie to tylko możliwe.

Lasów Europy, tak jak innych rodzajów krajobrazu wiejskiego naszego kontynentu, nie można uznać za obszary nienarażone na wpływ działalności człowieka. Przez stulecia lasy wycinano i ponownie sadzono, wprowadzano nowe gatunki roślin, podczas gdy inne gatunki wymierały. Według sprawozdania Europejskiej Agencji Środowiska „Środowisko Europy 2010 – Stan i prognozy”¹ jedynie ok. 5% lasów w Europie uważa się za niezniszczone w wyniku działalności człowieka.

Ludzie w dalszym ciągu zarządzają lasami. Jednak tempo zmian jest coraz większe a wyzwania związane z gospodarowaniem lasami stają się coraz bardziej złożone. Stale wzrasta presja rozwoju, niekiedy prowadząc do konfliktów, np. na temat budowy dróg. Zagrożenia dla środowiska, w tym związane ze zmianą klimatu, należy uwzględnić w planach i odpowiednio się do nich dostosować. Lasy muszą także dostarczać więcej produktów. Denis Boglio, Sekretarz Generalny Federacji Właścicieli Lasów w Regionie Morza Śródziemnego (Federation of Mediterranean Forest Owners), powtarza, że „jednym z największych wyzwań w perspektywie średnioterminowej jest zwiększenie konkurencyjności oraz zdolności pozyskiwania drewna w celu zaspokojenia przyszłego popytu ze strony przemysłu i sektora energetyki, które według wszelkich prognoz znacznie wzrosną”.

Unijna polityka rozwoju obszarów wiejskich dąży do zapewnienia podmiotom zarządzającym lasami wsparcia w stawianiu czoła tym

wyzwaniom. Unijne rozporządzenie w sprawie rozwoju obszarów wiejskich w latach 2007–2013 obejmuje osiem działań skierowanych do sektora leśnego, przy czym największy priorytet przyznano zalesianiu. Za pośrednictwem tych działań wydatki na lasy wyniosą ok. 8 mld euro z funduszy unijnych (wkład EFRROW). Jednocześnie prowadzone są dalsze działania zmierzające do opracowania strategii rozwoju obszarów wiejskich na okres po 2013 r. Biorąc pod uwagę różne wyzwania środowiskowe i gospodarcze, można się spodziewać pogłębiania koncentracji na lasach.

Wsparcie ukierunkowane

Lekcje dla przyszłej unijnej polityki leśnej płyną między innymi z doświadczeń zebranych w czasie realizacji programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW) w przeszłości. Jednym z kluczowych zagadnień jest odpowiednie kierunkowanie środków. Denis Boglio uważa, że kwota środków publicznych wydanych na cele związane z lasami musi być zrównoważona wobec dóbr publicznych i wspólnych korzyści, jakie przynoszą lasy, takie jak czyste powietrze i woda oraz sekwestracja dwutlenku węgla.

„Dobrze zarządzane lasy mogą być bardzo potężnym narzędziem w Europie służącym łagodzeniu skutków zmiany klimatu” – stwierdza Boglio. „Jednak w tej chwili działania PROW ukierunkowane na sektor leśnictwa oparte są o inny kontekst polityczny. Nowa wspólna polityka rolna powinna pozwalać na

aktualizowanie priorytetów, a leśnicy oczekiwali większego wsparcia, aby mogli w lepiej pomagać Europie w tym poważnym zadaniu [związanym z łagodzeniem skutków zmiany klimatu]”.

Według Veerle Dossche, specjalistki ds. polityki leśnej i bioróżnorodności pracującej dla organizacji FERN², doświadczenia pokazały, że finanse są ważne, należy je jednak uruchamiać ostrożnie. „W kontekście zmiany klimatu i coraz mniejszej różnorodności biologicznej wsparcie to powinno pozostać, pod warunkiem jednak, że środki te przyczynią się do poprawy praktyk związanych z gospodarowaniem lasami oraz lepszej ochrony lasów” – mówi.

Dodaje jednak, że „brakuje wystarczających zachęt lub zabezpieczeń pozwalających na zapewnienie, że polityka rozwoju obszarów wiejskich efektywnie przyczyni się do lepszej ochrony lasów. Prowadziło to – zarówno w poprzednim jak i w obecnym okresie programowania – do sytuacji, w której przedsiębiorstwa objęte były ochroną, jednak kosztem ochrony różnorodności biologicznej”.

Jako przykłady wsparcia finansowego, które można było bardziej uważnie ukierunkować, Veerle Dossche wskazuje na wykorzystanie środków unijnych do sadzenia „obcych i niekiedy inwazyjnych” gatunków oraz uruchamiania funduszy w celu promowania wytwarzania bioenergii bez uprzedniego ustanowienia zrównoważonych kryteriów wytwarzania biomasy.

¹ <http://www.eea.europa.eu/soer>

² FERN to organizacja pozarządowa i niderlandzka fundacja (Stichting) stworzona w 1995 r. w celu śledzenia zaangażowania Unii Europejskiej w zagadnienia związane z lasami oraz w celu koordynowania działań organizacji pozarządowych na szczeblu europejskim.

Jednakże strateg ds. polityki leśnej przy Szwedzkiej Agencji ds. Leśnictwa Erik Sollander zaznacza, że wsparcie finansowe Unii należy analizować w odpowiednim kontekście. Zauważa, że w Szwecji, jednym z głównych państw Europy o silnej gospodarce leśnej, stosunkowo mało środków przeznaczają się na lasy: 730 mln koron szwedzkich (równowartość ok. 82 mln euro) w latach 2007–2013, z czego połowa to środki unijne. W latach 80. XX w. Szwecja stwierdziła, że wysokie dotacje „prowadziły głównie do osiągnięcia oczekiwanych wyników, dały jednak przyczynek do powstania negatywnych skutków ubocznych i zniszczyły wolę sektora leśnego do poprawy” – mówi Sollander.

W konsekwencji Szwecja obniżyła dotacje. „Od tego czasu sektor leśny sam opracowuje rozwiązania wielu problemów istotnych z punktu widzenia polityki. Na przykład tutaj po raz pierwszy opracowano krajowe normy Forest Stewardship Council (FSC)” – wyjaśnia Sollander.

Doświadczenia szwedzkie podkreślają dwa czynniki dotyczące sektora leśnego. Po pierw-

sze, może on być dochodowy bez dotacji, co znów prowadzi do powstania istotnych zachęt dla dobrego gospodarowania lasami. Szwedzki sektor leśny wart jest 250 mld koron (równowartość ok. 28 mld euro) przy zastosowaniu rozsądnych marż, opowiada Sollander.

Po drugie, istnieje miejsce na większy wzrost w tym sektorze. Całkowite zbiory drewna w Europie wynoszą mniej niż roczne tempo zarastania, a całkowita powierzchnia lasów stale rośnie. Według sprawozdania Europejskiej Agencji Środowiska „Środowisko Europy 2010 – Stan i prognozy”, Szwecja to jeden z krajów o największym wykorzystaniu posiadanych zasobów drewna (ponad 80%). Dla porównania w krajach takich jak Irlandia, Portugalia czy Hiszpania, wykorzystanie drewna wynosi mniej niż 20%.

Optymalizacja gospodarki

Zdaniem ekspertów, jeśli spojrzeć na zagadnienie z tej strony, można uznać, że mimo dużego znaczenia wsparcia finansowego unijna polityka rozwoju obszarów wiejskich może przyczynić się do wspierania lasów na

wiele różnych sposobów. Przy właściwym planowaniu i uwzględnianiu ryzyka środowiskowego istnieje możliwość zrównoważonego gospodarowania lasami i zapewnienia, że będą ekonomicznie produktywne.

Denis Boglio twierdzi, że politykę można wykorzystać do zachęcania do „wprowadzania zmian do praktyk gospodarowania, zwiększenia obszarów objętych ochroną oraz stosowania bardziej elastycznej gospodarki leśnej”. Środki unijne można „realizować na szczeblu regionalnym lub subregionalnym i w ten sposób prowadzić będą do lepszego gospodarowania bez konieczności koncentracji na zagadnieniach związanych z produkcją/ekonomią” – twierdzi, zauważając jednocześnie, że wiele lasów w Europie jest w niewystarczający sposób poddawanych zabiegom związanym z gospodarką leśną ze względu na niską dochodowość takiej działalności, choć istnieje pole do zmiany w tym zakresie ze względu na czynniki takie jak rosnące zapotrzebowanie na biomasę do produkcji energii.

Inne sposoby, w jakie polityka rozwoju obszarów wiejskich może przyczynić się do

budowania zdolności to wspieranie innowacji i transferu technologii w celu zwiększenia wartości dodanej drewna i produktów pochodzenia leśnego, jak również promowanie systemów regionalnych zapewniających możliwość uzyskania środków pozwalających na pokrycie wydatków związanych z usługami środowiskowymi, wyjaśnia Boglio. Ponadto Unia Europejska powinna być gotowa do wkroczenia i zapewnienia elastycznej pomocy w przypadku katastrof naturalnych, co ma szczególne znaczenie w Europie południowej, gdzie szczególnie częste są pożary lasów.

W odniesieniu do budowania zdolności Denis Boglio wyjaśnia, że „w przeważającej części Europy nastąpiła fragmentacja własności lasów, co stanowi olbrzymie ograniczenie przy gospodarowaniu lasami, inwestycjach czy sprzedaży. Łączenie właścicieli lasów w grupy oraz ułatwianie wspólnego gospodarowania (stowarzyszenia, spółdzielnie i usługi doradcze) okazywały się skutecznymi sposobami na rozwiązanie tego problemu”.

Sollander przedstawia także listę środków niefinansowych, jakie według niego powinny

zostać wprowadzone. Twierdzi, że należy zwiększyć możliwości dialogu w ramach sektora leśnego, aby wskazać problemy i działać w sposób bardziej przypominający usługi doradcze, aby pomóc właścicielom lasów w prowadzeniu bardziej efektywnej i skutecznej działalności. Ponadto istnieje konieczność rozwiązania problemu skutków stosowania niektórych środków, które okazały się działać w sposób ograniczający produktywność. Wspomina także, że unijne dotacje rolne dla łąk i pastwisk zbyt dokładnie określają powierzchnię łąk i pastwisk, która może mieć pokrywą leśną. W Szwecji doprowadziło to do niepotrzebnego wycinania lasów w celu uzyskania dotacji.

Kolejną przeszkodą to kryteria zrównoważonego rozwoju. „Jeśli zostaną tutaj [w Szwecji] wdrożone obecne wysiłki zmierzające do stosowania wskaźników zrównoważonego rozwoju w odniesieniu do biopaliw, może dojść do sytuacji, w której zasoby leśne nie będą wykorzystywane do produkcji energii wyłącznie dlatego, że system ten stanie się zbyt uciążliwy. Rozumiem, że nie taki był zamysł, jednakże nadal istnieje poważne

ryzyko, z którym nie bardzo potrafimy sobie poradzić” – dodaje Sollander.

Dla Veerle Dossche z FERN głównym pozafinansowym czynnikiem w odniesieniu do polityki rozwoju obszarów wiejskich mającym wpływ na lasy jest konieczność zapewnienia zgodności z celami środowiskowymi. Wsparcie finansowe „powinno w sposób wyraźny być powiązane ze spełnianiem zobowiązań środowiskowych Unii” dodaje.

Uważa także, że państwa członkowskie Unii powinny być zobowiązane do traktowania tej kwestii poważnie poprzez wymóg, by wykazywały w swych rocznych strategiach rozwoju obszarów wiejskich, w jaki sposób „zapewniają zgodność z innymi programami krajowymi lub planami działań, takimi jak programy i plany dotyczące różnorodności biologicznej i energii odnawialnej”. Jednocześnie Bruksela powinna zapewnić wspólne wytyczne. Konieczne jest również utworzenie „norm dla dobrych praktyk leśnych, które stanowiłyby podstawę dla wsparcia w ramach wszystkich środków leśnych”.

Zachować prostotę

Konieczność opracowania wytycznych potwierdzają także właściciele lasów. Co więcej, należy uprościć politykę rozwoju obszarów wiejskich, gdyż ma ona wpływ na lasy. „Brakuje jednych, spójnych ram polityki, które wspierałyby zrównoważone gospodarowanie lasami oraz sektor leśny jako taki” – twierdzi Boglio. Istnieje „niezwykle złożony i obszerny” zestaw dyrektyw obejmujących zagadnienia takie jak rolnictwo, energetyka i gospodarka wodna, powtarza. Dyrektywy te mogą się nakładać i niekiedy „mogą wyznaczać niekompatybilne lub wzajemnie wykluczające się cele”.

Dossche zgadza się, że istnieje „myląca sieć polityk”, częściowo wynikająca z faktu, że w Traktatach UE brakuje zapisów nakazujących opracowanie polityki leśnej i zaznacza, że jeśli do tej mieszanki dołączymy polityki krajowe, wówczas potencjalny „brak spójności” może być znacznie głębszy.

Sollander natomiast twierdzi, że osoby odpowiedzialne za tworzenie polityk w Unii powinny oprzeć się pokusie zwiększania złożoności polityk przy okazji przeglądu polityki rozwoju obszarów wiejskich oraz polityki leśnej. Rząd szwedzki pragnie „uproszczyć istniejące ramy prawne, trzymając jednocześnie dalek rękę na pulsie” – mówi. Korzyści dla lasów i dla całego społeczeństwa mogą być „ogromne”. Idealna sytuacja, jak twierdzi, zakładałaby wprowadzenie „prostych, dobrze przemyślanych ram prawnych, zrozumiałych dla niemal wszystkich odbiorców. Stworzenie takich ram przy zachowaniu wartości stosowanych rozwiązań jest jednak trudne”.

Przydatne strony:

Konfederacja Europejskich Właścicieli Lasów – CEPF: www.cepf-eu.org

FERN: www.fern.org

Szwedzka Agencja ds. Leśnictwa www.skogsstyrelsen.se/en

Europejska Agencja Środowiska – EEA: www.eea.europa.eu

Strona internetowa
 Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
<http://enrd.ec.europa.eu>

